Gemeente Losser

Voorjaarsnota gemeente Losser 2023-2027

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave **1**

1. Inleiding **2**

2. Middelenkader **6**

3. Financiële doorrekening effecten Voorjaarsnota **10**

4. Bestuursrapportage (berap) 2023 ..... **11**

4.1 Inhoudelijke begrotingsuitvoering 2023 12
4.2 Financiële begrotingsuitvoering 2023 25

5. Kadernota 2023 t/m 2027 ..... **29**

5.1 Verwerking van de opgaven in de Voorjaarsnota 30
5.2 Begrotingsprogramma ‘Onmeunig mooi Losser’ en de opgaven 31
5.2.1 Opgave: Toekomstbestendig ontwikkelen in het brede sociaal domein 32
5.2.2 Opgave: Toekomstbestendig wonen en leven 39
5.2.3 Opgave: Toekomstbestendig buitengebied 48
5.2.4 Opgave: Bijdragen aan een beter klimaat 51
5.3 Begrotingsprogramma ‘Wendbare Organisatie en Transparant Bestuur’ 54
5.3.1 Opgave: Wendbare en betrouwbare organisatie, transparant openbaar bestuur’ 55
5.4 Investeringen 64

Bijlage 1, effect en doelen per opgave **70**

Opgave ‘Bijdragen aan een beter klimaat’ 71
Opgave ‘Toekomstbestendig Buitengebied’ 75
Opgave ‘Toekomstbestendig Wonen en Leven’ 78
Opgave ‘We werken aan een toekomstbestendig sociaal domein’ 83

1. Inleiding

Met gepaste trots presenteren wij u de Voorjaarsnota 2023-2027 van de gemeente Losser. Hierin geven we inzicht in de begrotingsuitvoering over 2023 en presenteren we onze voorstellen voor 2024 en latere jaren. De Voorjaarsnota is de basis voor de Programmabegroting 2024.

In deze eerste Voorjaarsnota van dit college staan ambities, een antwoord op complexiteit die op ons afkomt en het versterken van bestaand beleid dat waarde toevoegt centraal. Onze voorstellen geven een impuls en een stimulans om gezamenlijk Losser nóg onmeunig mooier te laten zijn.

Wij doen dat opgavegericht. Op die wijze zijn we het beste in staat antwoorden te formuleren op stevige uitdagingen, ambities te verwezenlijken en kansen te benutten. Door opgavegericht te werken en te (be)sturen bevorderen we ontwikkeling en brengen we samenhang aan, zodat we zichtbare resultaten leveren voor onze inwoners, organisaties en ondernemers.

Deze Voorjaarsnota 2023-2027 is dan ook in een ‘nieuw jasje’ gestoken. In plaats van de begrotingsprogramma’s ‘Fysiek’, ‘Sociaal’ en ‘Bestuur en Dienstverlening’ staan vijf grote, complexe en actuele opgaven centraal. Samen met uw raad gaan wij hierover nader in gesprek, echter de vragen van de toekomst dienen zich nu aan. Deze opgaven benoemen de maatschappelijke effecten welke we met ons beleid willen realiseren. Vooruitlopend op besluitvorming bieden de opgaven samenhang, focus en inzicht naar de toekomst toe.

Aangezien het Besluit begroting en verantwoording voorschrijft dat de gemeente werkt met begrotingsprogramma’s, ‘landen’ de vijf opgaven vanaf nu in twee begrotingsprogramma’s:

- ‘Onmeunig mooi Losser’, dat is onderverdeeld in:
    - toekomstbestendig ontwikkelen in het brede sociaal domein;
    - toekomstbestendig wonen en leven;
    - toekomstbestendig buitengebied;
    - bijdragen aan een beter klimaat;
- Wendbare Organisatie en Transparant Bestuur.

Wij presenteren deze Voorjaarsnota in een uitdagende tijd. Ontwikkelingen komen in hoog tempo op gemeenten af, waardoor zij continu aan de slag zijn met grote uitdagingen. De maatschappelijke vraagstukken zijn complex en vragen om een doordacht antwoord, dat noch eenduidig is noch voorbijgaat aan verschillende perspectieven en oplossingsmogelijkheden. Samen met de samenleving, met partners, inwoners, ondernemers en andere stakeholders, hebben wij het begin van het antwoord te formuleren. Daarbij dienen wij steeds weer het oude ter discussie te stellen en het nieuwe te ontdekken. Het vinden van participatieve oplossingen, het betrekken van kennis van betrokken partijen, experimenteren en continu leren en ontwikkelen, vragen om lef, samenwerking en integraal (samen) naar deze vraagstukken kijken. Tevens vraagt het om transparant bestuur dat zichtbaar in verbinding is met de samenleving.

Onze voorstellen in deze Voorjaarsnota ademen bovenstaande grondhouding uit. Wij willen adaptief zijn, wendbaar met aanpassingsvermogen, om de toekomst daadkrachtig en met vertrouwen tegemoet te (kunnen) treden. Daarvoor creëren we in het hier en nu een solide basis voor de toekomst. Deze grondhouding heeft ook effect op de gemeentelijke financiële huishouding. De financiële positie van gemeenten is de laatste jaren verbeterd. Dat komt enerzijds door de extra (veelal incidentele) middelen die het Rijk beschikbaar stelt. Zo is de afgelopen jaren het aantal specifieke uitkeringen explosief gestegen. Anderzijds slagen gemeenten er niet in om de middelen volledig te besteden. Een belangrijke oorzaak is de krapte op de arbeidsmarkt. Hoewel het rijk scheutig is met incidenteel geld, ontbreekt langjarige zekerheid. Dit vraagt om een wendbare gemeente, die om kan gaan met complexiteit en onzekerheid aan de ene kant en die aan de andere kant moed en daadkracht toont om keuzes te maken die waarde toevoegen. Dit vraagt iets van ons aanpassingsvermogen, van de bereidheid om in te springen in de actualiteit, zonder koers te verliezen.

Sommige voorstellen in deze Voorjaarsnota raken de dvo-afspraken die met de gemeente Enschede zijn gemaakt. In de toelichting bij de betreffende voorstellen hebben we dit expliciet benoemd.

Dit college is ervan overtuigd dat wij met deze Voorjaarsnota 2023-2027 koers zetten richting wendbaarheid en ambitie met behoud van een gedegen (financiële) basis. Ondanks de tekortschietende structurele vergoeding door het rijk, bieden wij voor de jaren 2024 t/m 2026 een structureel sluitend financieel perspectief. Voor 2027 is dit niet het geval. Wij zijn van mening dat de Losserse reservepositie toereikend is om de mogelijke tekorten te dekken. Bovendien is er voldoende tijd om maatregelen te nemen. Wij houden, graag samen met u, de vinger nadrukkelijk aan de pols om ook de komende jaren – en in het bijzonder met het oog op 2027 – een financieel gezond Losser te behouden.

Planning behandeling Voorjaarsnota

- 16 juni : Aanbieding stukken aan de gemeenteraad
- 20 Juni : Beeldvorming door de gemeenteraad
- 4 juli : Oordeelsvormend overleg gemeenteraad
- 11 juli : Besluitvormend overleg gemeenteraad

Leeswijzer

Deze Voorjaarsnota bestaat uit twee gedeelten:

- Een kadernota gedeelte, waarin de inhoudelijke en financiële ontwikkelingen over de jaren 2024 t/m 2027 aan de orde komen en;
- Een bestuursrapportage (berap) gedeelte, waarin we inzicht geven in de begrotingsuitvoering over 2023 en de hieruit voortvloeiende financiële consequenties.

In hoofdstuk 2 treft u het geactualiseerd middelenkader 2023-2027 aan. Het meerjarenperspectief uit de Programmabegroting 2023 is hierbij het uitgangspunt. De ontwikkelingen in het middelenkader sinds de Programmabegroting 2023 lichten wij per post toe. Daarnaast stellen we in hetzelfde hoofdstuk voor om het middelenkader te verruimen zodat we financiële ruimte creëren voor extra inhoudelijke prioriteiten.

In hoofdstuk 3 zetten we de extra lasten die de gepresenteerde inhoudelijke voorstellen met zich meebrengen, af tegen de beschikbare financiële ruimte van het middelenkader. We hebben de inhoudelijke voorstellen onderverdeeld in de volgende vier categorieën:

- de categorie ‘moeten’, waaraan een wettelijke verplichting ten grondslag ligt;
- ‘handhaven van het huidige niveau van dienstverlening’, zodat we het bestaande (kunnen) behouden;
- ‘coalitieakkoord’ betreft een (financiële) vertaling van ambities en de uitvoering daarvan uit het coalitieakkoord;
- aanvullende, nieuw ontstane ‘ambities en wensen’ die relevant zijn in het licht van de uitdagingen die op ons afkomen en waarde toevoegen aan het antwoord op complexe vraagstukken.

De begrotingsuitvoering over 2023, zowel inhoudelijk als financieel, komt in hoofdstuk 4 aan de orde. Dit is het eerder genoemde berap-gedeelte. De inhoud van deze bestuursrapportage is ‘gespiegeld’ aan de Programmabegroting 2023, waarin de drie ‘oude’ begrotingsprogramma’s Fysiek, Sociaal en Bestuur en dienstverlening nog centraal staan.

In de hoofdstukken 5 en 6 passeren de ambities, voorstellen en de hiermee samenhangende lasten/baten voor de jaren 2023 t/m 2027 de revue. Dit doen we vanuit de vijf – in concept geformuleerde - Losserse opgaven die we onderscheiden.

De nadere inhoudelijke onderbouwing en een verdere verdieping van de opgaven vindt u in bijlage 1.

2. Middelenkader

In dit hoofdstuk bieden we inzicht in het middelenkader voor de periode 2023-2027. Op voorhand merken we het volgende op: eind mei/begin juni 2023 valt de meicirculaire van het rijk op de mat. Dit jaar is de meicirculaire van het gemeentefonds extra van belang vanwege de loon-en prijscompensatie die we van het rijk krijgen in relatie tot de hoge inflatie, de hoogte van het gemeentefonds voor 2027 (het zogenoemde 'ravijnjaar') en de Hervormingsagenda jeugd. Deze Voorjaarsnota bevat een inschatting van de financiële effecten hiervan. De inschattingen in deze Voorjaarsnota hebben dan ook nadrukkelijk een voorlopig karakter. Op de gebruikelijke wijze informeren we de raad over genoemde circulaires over het gemeentefonds.

Uitgaande van de Programmabegroting 2023 (zie onderstaande tabel 2.1), laten we in tabel 2.2 het middelenkader zien, waarbij we een inschatting maken op basis van de huidige inzichten. In tabel 2.3 doen we een aantal voorstellen tot verbetering van het middelenkader.

Resultaat Programmabegroting 2023

Uitgangspunt voor actualisatie van het middelenkader is het resultaat zoals opgenomen in de in november 2022 door de Raad vastgestelde Programmabegroting 2023. In tabel 2.1 is dit resultaat gesplitst in een structureel en een incidenteel gedeelte.

Tabel 2.1 Begrotingssaldo 2023, structureel en incidenteel (x € 1.000)

Saldoverloop (bedragen x € 1.000)	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
Begrotingssaldo PB2023	-559	36	1.663	-368
Af: Saldo incidentele baten en lasten	-3.012	-3.316	-2.354	-866
Structureel saldo financieel perspectief PB2023	2.453	3.352	4.017	499

De volgende tabel laat de ontwikkelingen in het middelenkader zien, met daaronder de toelichting op de verschillende onderdelen.

De jaarschijf 2027 is nieuw ten opzichte van de Programmabegroting 2023: uitgangspunt voor deze jaarschijf is het begrotingssaldo 2026.

Tabel 2.2 Financieel middelenkader

Financieel middelenkader		2023	2024	2025	2026	2027
	Resultaat PB 2023	***-559.000***	***36.000***	***1.663.000***	***-368.000***	***-368.000***
1	Algemene uitkering	146.273	1.292.336	1.315.444	2.078.115	2.078.115
2	Indexatie belastingen Losser		275.000	275.000	275.000	275.000
3	Actualisatie kapitaallasten	826.000				
4	Loon- en prijsstijgingen (per saldo)	-434.400	-897.026	-897.026	-897.026	-897.026
5	Dividendopbrengst	250.000	90.000	90.000	90.000	90.000
6	Grondexploitaties minus Vpb	-129.665	459.590	283.234	-7.000	-8.000
Totaal		**€ 99.208**	**€ 1.255.900**	**€ 2.729.652**	**€ 1.171.089**	**€ 1.170.089**
	Waarvan structureel	**2.164.873**	**4.022.310**	**4.710.418**	**1.955.089**	**1.955.089**
	Waarvan incidenteel	-2.065.665	-2.766.410	-1.980.766	-784.000	-785.000

Toelichting financieel middelenkader

1.Algemene uitkering
De meicirculaire 2022 is de basis geweest voor het opstellen van de Programmabegroting 2023. Sindsdien zijn twee circulaires verschenen: de september- en de decembercirculaire. De effecten van deze beide circulaires op de algemene uitkering zijn in de tabel verwerkt. Noemenswaardige ontwikkelingen in de omvang van de uitkering zijn:

- de compensatie voor loon- en prijsstijgingen waar Losser mee wordt geconfronteerd;
- een vrij te besteden structurele toevoeging van € 1 miljard (voor alle gemeenten) met ingang van 2027 (dezelfde uitkering voor 2026 was al eerder toegezegd);
- de tijdelijke uitkering van € 500.000 in de jaren 2024 en 2025, in afwachting van het effect van de door het rijk te treffen maatregelen tot verlaging van de gemeentelijke kosten jeugdzorg.

Het is nog niet duidelijk hoe de verdere herverdeling van het gemeentefonds voor Losser zal uitpakken. De eerste tranche van de herverdeling is geëffectueerd, met een nadeel voor Losser van € 850.000 (50% van het totale nadeel). In onze begroting houden wij hier al rekening mee. Op basis van een evaluatie van het nieuwe model wordt besloten over het traject 2026 en verder. Dan zal blijken of Losser ook het (volledige) restantnadeel krijgt doorberekend.

2.Indexatie belastingen Losser
Conform de bestendige gedragslijn gaan wij ook in de Voorjaarsnota uit van de indexatie voor loon- en prijsstijgingen van de algemene belastingen in Losser. Dit op basis van de indices van het Centraal Plan Bureau (CPB).

3.Actualisatie kapitaallasten
Wij gaan ervan uit dat de werkelijke kapitaallasten lager uitvallen dan de geraamde lasten. Voor de investeringen waar een krediet voor beschikbaar is gesteld, zijn vanzelfsprekend kapitaallasten geraamd.

Als projecten later worden opgepakt, ontstaat genoemde besparing. Aangezien de hiermee verband houdende investering later in 2023 of 2024 alsnog plaatsvindt, is sprake van een incidenteel voordeel.

4.Loon- en prijsstijgingen (per saldo)
In de begroting 2023 hielden we al rekening met stijgende lasten, maar gelet op de cijfers in het Centraal Economisch Plan 2023 (van het CPB) pakken de werkelijke lasten hoger uit.

5.Dividendopbrengst
Op basis van de inschattingen van de verbonden partijen, houden we rekening met een structureel hogere dividendopbrengst dan geraamd. De hogere opbrengst in 2022 heeft te maken met een eenmalig hoger dividend van Twence.

6.Tussentijdse winstneming grondexploitaties (na verrekening Vpb-belasting)
Op basis van de jaarlijkse actualisaties van de grondexploitaties in het kader van het jaarrekening-traject, is een geactualiseerde inschatting gemaakt van de (tussentijdse) winstnemingen.

Ook in de jaarrekening 2022 is gebleken dat de werkelijke uitgaven op sommige terreinen achter zijn gebleven bij de verwachtingen op begrotingsbasis. Om die reden stellen we voor een aantal budgetten te verlagen en aannames te doen, die de kans hierop verkleinen. Dit leidt tot extra budgettaire ruimte. Zie daarvoor de tabel hieronder, met toelichting.

Tabel 2.3 Voorstellen om middelenkader te verruimen

		2023	2024	2025	2026	2027
1	Onvoorzien	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
2	Cofinanciering incidenteel regelen	120.000	120.000	120.000	120.000	120.000
3	Ingeschatte onderuitputting	0	150.000	150.000	150.000	150.000
	Totaal maatregelen verruimen budget	**€ 170.000**	**€ 320.000**	**€ 320.000**	**€ 320.000**	**€ 320.000**

De voorstellen uit tabel 2.3 leiden tot een enigszins minder solide financiële positie. We leggen een lagere claim op schaarse budgetruimte. Dit is naar onze mening acceptabel. Onze financiële positie is gezond en degelijk. De financiële buffer is groot genoeg om tegenvallers op te vangen en dat geeft voldoende tijd om maatregelen te treffen.

1.Onvoorzien
In onze programmabegroting is een ‘post onvoorzien’ van structureel € 60.000 opgenomen. Deze post is bedoeld om onvoorziene financiële omstandigheden het hoofd te kunnen bieden. Op grond van de BBV is het verplicht om een bedrag voor onvoorzien op te nemen. De omvang van het bedrag is niet verplicht voorgeschreven. Gelet op de goede reservepositie van de gemeente Losser wordt voorgesteld om de omvang van de post onvoorzien terug te brengen naar € 10.000.

2. Cofinanciering incidenteel regelen
Onze begroting heeft structurele ruimte voor cofinanciering. Wij blijven uiteraard ‘geld met geld maken’ wanneer zich mogelijkheden voordoen om externe financiering te regelen, mits ook Losser een financieel aandeel levert. Hiervoor is de post ‘cofinanciering’ bedoeld. Keerzijde is dat deze post een structureel beslag legt op de gemeentelijke budgettaire positie. Het is mogelijk om deze post te laten vervallen, mits wij flexibel en voortvarend kunnen handelen als zich de eerdergenoemde mogelijkheden voordoen. Het college verzoekt de raad om, zonder goedkeuring vooraf, tot een bedrag van € 120.000 euro per jaar, cofinanciering te verlenen en dit te dekken uit de Algemene risicoreserve. Hierover wordt de raad (achteraf) geïnformeerd via de reguliere p&c-documenten.

3. Ingeschatte onderuitputting
In de voor u liggende Voorjaarsnota zijn veel uitgaven en investeringen voorzien. Vanzelfsprekend is voor een financiële dekking gezorgd. Zoals we in de inleiding al hebben aangegeven, maken we een uitdagende tijd mee. Naast het budget (blijven we in staat om de stijgende prijzen te betalen?), bepaalt ook de arbeidsmarktsituatie voor een belangrijk deel de mate waarin we uitvoering kunnen geven aan onze voornemens. Het is niet (meer) vanzelfsprekend dat we voldoende gekwalificeerd personeel aantrekken en aan ons binden. Daarnaast zijn er ook consequenties van politieke keuzes (bijvoorbeeld de stikstofproblematiek, die de uitvoering van bouwplannen vertraagt) waardoor de afronding van sommige investeringen langer duurt dan gewenst en voorzien. Eerder heeft de raad besloten tot het opnemen van een bedrag aan onderuitputting van € 100.000. Gelet op de ervaringen in de afgelopen jaren achten wij het verantwoord om dat bedrag op te hogen met € 150.000 naar € 250.000.

Dit leidt tot het volgende verruimde middelenkader:

Tabel 2.4 Voorstellen om middelenkader te verruimen

		2023	2024	2025	2026	2027
	Totaal middelenkader	99.208	1.255.900	2.729.652	1.171.089	1.170.089
	Maatregelen verruiming middelenkader	170.000	320.000	320.000	320.000	320.000
	Nieuw middelenkader	**€ 269.208**	**€ 1.575.900**	**€ 3.049.652**	**€ 1.491.089**	**€ 1.490.089**
	Waarvan structureel	**€ 2.334.873**	**€ 4.192.310**	**€ 4.880.418**	**€ 2.125.089**	**€ 2.125.089**

3. Financiële doorrekening effecten Voorjaarsnota

In de hoofdstukken 4 en 5 geven we respectievelijk een beeld van de begrotingsuitvoering 2023 (berap) en van onze ambities en voorstellen voor de jaren 2023 t/m 2027 (kadernota). Het zal duidelijk zijn dat hiermee een beslag wordt gelegd op het financieel middelenkader uit hoofdstuk 2. In dit hoofdstuk confronteren we de extra lasten die samenhangen met onze voorstellen en het middelenkader. Daar zal uit blijken dat voor onze voorstellen financiële dekking beschikbaar is.

We hebben onze voorstellen in aantal categorieën ondergebracht. Deze zijn:

a) ‘Moeten’: in deze categorie zijn voorstellen ondergebracht die nodig zijn om te blijven voldoen aan de wettelijke eisen;
b) ‘Niveau handhaven’: deze voorstellen zijn nodig om het huidige niveau van dienstverlening vast te kunnen houden.
c) Coalitieakkoord: de voorstellen die hierbinnen zijn ondergebracht zijn nodig voor de uitvoering van de ambities uit het coalitieakkoord;
d) Wensen en ambities: zijn de aanvullende voorstellen om (nieuwe en/of niet in het coalitieakkoord opgenomen) ambities of actuele wensen te realiseren.

In schema 3.1 hebben we per categorie de extra lasten berekend en deze in mindering gebracht op het verruimde financieel middelenkader.

Tabel 3.1 Middelenkader verminderd met de lasten van inhoudelijke voorstellen

		2023	2024	2025	2026	2027
	Verruimd middelenkader	269.208	1.575.900	3.049.652	1.491.089	1.490.089
	Voorstellen categorie 'moeten', structureel	-499.602	-602.125	-587.065	-587.005	-586.945
	Voorstellen categorie 'moeten', incidenteel	2.579	0	0	0	0
	Voorstellen 'niveau handhaven', structureel	-22.000	-704.100	-704.100	-704.100	-704.100
	Voorstellen 'niveau handhaven', incidenteel	-1.031.388	-448.388	-388.388	-44.000	-44.000
	Voorstellen 'coalitieakkoord', structureel	-62.000	-171.000	-171.000	-171.000	-171.000
	Voorstellen 'coalitieakkoord', incidenteel	-50.000	-15.000	0	-2.500.000	0
	Voorstellen 'wensen/ambities', structureel	-48.750	-393.451	-477.721	-517.538	-869.936
	Voorstellen 'wensen/ambities', incidenteel	-148.500	-822.400	-239.400	-170.500	0
	Financieel perspectief (na verwerking voorstellen)	**€ -1.590.454**	**€ -1.580.564**	**€ 481.978**	**€ -3.203.054**	**€ -885.892**
	Waarvan structureel	**€ 1.702.521**	**€ 2.321.634**	**€ 2.940.532**	**€ 145.446**	**€ -206.892**

Conclusie is dat het structureel financieel perspectief, na verrekening van de lasten van de inhoudelijke voorstellen, in de jaarschijven 2023 t/m 2026 positief is. De jaarschijf 2027 sluit daarentegen met een ‘minsaldo’. Het is belangrijk om te weten dat Gedeputeerde Staten bij haar financieel toezicht uitgaat van het criterium ‘reëel en structureel sluitend meerjarenperspectief’. In eerste instantie wordt daarbij gekeken naar het eerstvolgende begrotingsjaar (2024). Daarmee voldoet Losser, bij gelijkblijvende omstandigheden, aan dit toezichtscriterium.

Het feitelijk saldo is in de jaren 2023 t/m 2027 negatief, uitgezonderd de jaarschijf 2025. Zoals in de inleiding al is benoemd, vinden wij dat de Losserse reservepositie toereikend is om mogelijke tekorten te dekken.

4. Bestuursrapportage (berap) 2023

In dit hoofdstuk komt de inhoudelijke en financiële begrotingsuitvoering over 2023 aan de orde van de nu nog bestaande begrotingsprogramma's 'Sociaal', 'Fysiek' en 'Bestuur en dienstverlening'. In paragraaf 4.1 leest u het inhoudelijke deel en in paragraaf 4.2 volgt het financiële deel.

Vooraf nog het volgende:

- Zoals in Losser gebruikelijk is, beschrijft de inhoudelijke rapportage alleen de afwijkingen in de begrotingsuitvoering.
- De eerste twee kolommen van het schema in paragraaf 4.1 zijn afkomstig uit de Programmabegroting 2023. De derde kolom gaat in op de begrotingsuitvoering.

4.1 Inhoudelijke begrotingsuitvoering 2023

Programma Sociaal

Doelstelling (S1): De sociale cohesie in de dorpskernen van de gemeente Losser is gestimuleerd.		
Resultaat	**Activiteiten/Speerpunten**	**Afwijkingen ten opzichte van begroting**
Inwoners zijn betrokken bij het in stand houden van goede basisvoorzieningen	**Inwonerparticipatie** • De gemeentelijke organisatie geeft actief en integraal uitvoering aan inwonerparticipatie. Hierin stelt de organisatie zich op als een lerende organisatie. • Inwoners worden, voor zover mogelijk, optimaal betrokken bij gemeentelijke ontwikkel- en besluitvormingsprocessen via de hiervoor beschikbare participatie-instrumenten. • Initiatieven vanuit (groepen) inwoners worden positief benaderd en indien mogelijk gefaciliteerd. • Het vormgeven van jongerenparticipatie wordt onderzocht als onderdeel van het Innovatieplan sociaal domein 2021-2024. **Welzijn** • Om participatie, welzijn en gezondheid van onze inwoners te bevorderen organiseert Stichting Fundament vraaggerichte activiteiten op het gebied van ontmoeten, bewegen, cultuur en deskundigheidsbevordering. Daarnaast verzorgt zij het muziekonderwijs en bibliotheekwerk. Er is sprake van een integraal aanbod op basis van een doorlopende ontwikkel- en leerlijn. • Voor wat betreft de (welzijns) activiteiten geldt dat deze zijn afgestemd op de gesignaleerde behoefte vanuit de lokale samenleving, de gemeente en overige maatschappelijke partners. • Voor jongeren wordt gewerkt met een jongerenpanel. Het	**Participatie kinderen.** We starten in augustus met de invoering van de kinderburgemeester en kinderraad. Op de tweede dinsdag van september vinden de verkiezingen plaats. Eind oktober worden de kinderburgemeester en de kinderraad geïnstalleerd. **Participatie jeugd.** Ten behoeve van de ontwikkeling van het strategisch beleidsplan Sociaal domein (voorheen integraal beleidsplan) zetten we actief in op participatie van kinderen. Basisschool- en voortgezet onderwijs klassen worden bevraagd mee te denken vanuit de methode ‘ConsultingKids'. **Ervaringsdeskundigen.** Ervaringsdeskundigen betrekken we steeds meer bij de beleidsvorming. Dit doen we op dit moment onder andere bij het opstellen van het strategisch beleidsplan Sociaal domein. We zetten ervaringsdeskundigen ook in bij het ontwikkelen van beleid met betrekking tot inclusie. De wijze waarop we het betrekken van ervaringsdeskundigen structureel en breder inbedden in onze beleidsvorming nemen we mee in het Programma Inwonersparticipatie. Ook zijn met

	jongerenpanel levert input voor het organiseren van vraaggerichte activiteiten en helpt bij het signaleren van trends en ontwikkelingen. **Mantelzorg** • De mantelzorgconsulent biedt ondersteuning aan mantelzorgers. De ondersteuning kan bestaan uit het geven van advies, informatie, bespreken en inzetten van respijtmogelijkheden. • Voor 2023 levert Fundament een nieuw uitvoeringsplan aan waarin de behoeften van mantelzorgers worden meegenomen.	Fundament gespreken over of en op welke wijze ervaringsdeskundigen kunnen meedraaien in de werkzaamheden van Fundament. **Mantelzorgondersteuning.** We constateren een knelpunt op het gebied van respijtzorg. Er is behoefte aan een groter aanbod in respijtzorgbedden. De woonzorgvisie gaat in op deze zorg en de aanpak van dit knelpunt, echter in de tussentijd kijken we wat wél mogelijk is. In de tweede helft van 2023 onderzoeken we of we voor respijtzorg een pilot kunnen draaien die soelaas biedt. Mantelzorg is in de tweede helft nadrukkelijk onder de aandacht.

Doelstelling (S2): Het aanbod van (maatschappelijke) voorzieningen in de gemeente Losser sluit aan bij de lokale behoefte.		
Resultaat	**Activiteiten/Speerpunten**	**Afwijkingen ten opzichte van begroting**
De gezondheid en de actieve levensstijl van inwoners is gestimuleerd	• Er wordt uitvoering gegeven aan diverse projecten gericht op een gezonde leefstijl: • Samen met omliggende gemeenten wordt gewerkt aan de lobby tot het behoud van gezondheidszorgvoorzieningen in de nabijheid van inwoners.	**Integrale aanpak preventie middelengebruik.** We stellen een integraal preventie- en handhavingsplan middelengebruik op. Hierbij betrekken we naast alcoholgebruik, ook het drugsgebruik (inclusief lachgas). **Onderzoek middelengebruik.** In de totstandkoming van het plan vindt onderzoek plaats naar de omvang van het middelengebruik in de verschillende kernen en de omstandigheden waarbinnen het middelengebruik zich afspeelt. Het onderzoek kan plaatsvinden vanuit al beschikbare GIDS-middelen (Gezond in de stad –

		decentralisatie uitkering). **Zwemdiploma:** naar aanleiding van de ambitie in het coalitieakkoord dat ieder kind in groep 5 een zwemdiploma heeft, voeren we een onderzoek uit naar de zwemvaardigheid van kinderen in onze gemeente in samenwerking met scholen. In de tweede helft van dit jaar verwachten we de eerste, voorlopige resultaten hiervan. **Specifieke uitkering:** we hebben een aanvraag ingediend in het kader van de regeling Specifieke uitkering sport en bewegen, gezondheidsbevordering, cultuurparticipatie en de sociale basis 2023-2026. Uiterlijk 30 september dienen we een plan van aanpak in voor de periode 2024-2026. **Sporthal De Luttermolen:** door met name de gestegen energieprijzen heeft de exploitant van sporthal De Luttermolen de gemeente verzocht de afspraken die voortvloeien uit de raamovereenkomst aan te passen. Aangezien diverse gesprekken met de exploitant niet tot overeenstemming hebben geleid, is de exploitant een concreet financieel voorstel gedaan. Ondanks herhaaldelijk verzoek heeft de exploitant hierop nog niet gereageerd. In verband hiermee is besloten in de Voorjaarsnota geen financiële vergoeding voor de exploitant op te nemen. Zodra we overeenstemming hebben met de exploitant, wordt de vergoeding aan de exploitant voldaan en

		komen we bij overschrijding van het beschikbare budget hierop terug bij de jaarrekening.
Actieve deelname in de maatschappij is gestimuleerd	• We zetten in op het toegankelijk maken van openbare ruimtes zodat mensen met een beperking vrijelijk toegang hebben tot gebouwen en openbare ruimten. • We stimuleren ondernemers zich in te zetten voor een toegankelijke gemeente. • We maken eenzaamheid bespreekbaar onder inwoners en partners via het Signaalpunt Eenzaamheid. • We continueren het cultuurproject voor ouderen om de eenzaamheid te verminderen en contacten met anderen te stimuleren. • Binnen culturele activiteiten en projecten wordt waar mogelijk specifiek aandacht besteed aan de participatie van kwetsbare groepen (cultuur als bindmiddel). • We continueren de inzet om een dementievriendelijke gemeente te worden. We streven er naar om het certificaat dementievriendelijke gemeente in 2023 te behalen.	**Actieplan:** het actieplan Dementievriendelijke gemeente Losser is vastgesteld, met daarin opgenomen de acties die nog uitgevoerd moeten worden om uiterlijk in 2024 het label dementievriendelijk te behalen. **Samenwerkingsagenda:** de Losserse samenwerkingsagenda onderwijs is in juli 2023 gereed. In het najaar van 2023 stellen we een op de LSA gebaseerd uitvoeringsplan op. Uitvoering van de benodigde activiteiten om te komen tot de resultaten uit de LSA, start eind 2023, begin 2024. **Preventie eenzaamheid:** we nemen in ons strategisch beleidsplan op dat we ons meer gaan richten op de oorzaken van eenzaamheid. Denk aan de inzet op life-events (levensgebeurtenissen die aanleiding kunnen zijn voor het ontstaan van sociaal isolement). Een samenwerking hierin met maatschappelijk partners, zoals de GGD, kan mooie kansen bieden om op gerichte wijze eenzaamheid te voorkomen. Deze aanpak is een aanvulling op wat we al doen ten aanzien van het verminderen van eenzaamheid.

Doelstelling (S4): De gemeente Losser biedt tijdig, passende ondersteuning en zorg.		
Resultaat	**Activiteiten/Speerpunten**	**Afwijkingen ten opzichte van begroting**
De ondersteuning aan de inwoner is passend, toegankelijk en (kosten)adequaat, vanuit de visie "zo licht als mogelijk en zo zwaar als nodig".	• We zetten in op het organiseren van (meer) lokale activiteiten om jeugdigen, die kwetsbaar dreigen te worden, vroegtijdig, laagdrempelig en nabij te kunnen ondersteunen. Hierbij is normaliseren ons uitgangspunt. Voorbeelden hiervan zijn SOVA en KIES trainingen, maar ook een aantal pilots uit het Innovatieplan sociaal domein 2021-2024. • We intensiveren de samenwerking met werkgevers die specifiek gericht zijn op het begeleiden van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, waaronder het Servicebedrijf. • Binnen het Servicebedrijf werken mensen vanuit verschillende regelingen, waarvoor een eenduidige manier van begeleiding wenselijk is. De begeleidingsbehoefte is breder dan alleen gericht op het werk. Derhalve is het voorstel om in 2023 een integrale jobcoach ook begeleiding te laten bieden op de verschillende leefgebieden van de werknemer bijvoorbeeld financiën. Hierdoor proberen wij uitval op het werk te voorkomen. • Voor de groeiende doelgroep die loonkostensubsidie ontvangt, bieden we onder andere job-coaching, trajectbegeleiding en nazorg op maat om daarmee duurzame oplossingen te bieden voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. De inkrimping van de Wsw-populatie gaat gestaag verder. Dat zal in 2023 een gering effect hebben op de realiseerbare (detacherings)omzet en anderzijds op de uitvoeringskosten Wsw. In 2023 zullen de uitvoeringskosten meer in lijn worden gebracht met de populatieomvang. • Alle Wsw-werknemers nemen actief deel in/aan de maatschappij. Bijna 70% is werkzaam bij een reguliere werkgever. We realiseren dat door: in te zetten op persoonlijke ontwikkeling van de werknemers, het opbouwen en beheren van een netwerk van contacten en het leveren van maatwerk bij plaatsingen (jobcarving, jobcoaching, loonkostensubsidie, begeleidingsafspraken, passende tariefafspraken en de no-riskpolis).	**Kosten jeugdzorg:** landelijk en regionaal spelen veel (beleidsmatige) ontwikkelingen, die consequenties gaan hebben voor de kosten in de jeugdzorg. Op landelijk niveau gaat het onder andere over de uitkomsten van de hervormingsagenda, de aanpak van de wachtlijstproblematiek en de uitkomsten van het onderhandelaarsakkoord van de FNV over de werklastvermindering bij de GI's. Op regionaal niveau loopt momenteel een onderzoek naar reële tarieven, is de regionale inkoop gestart (ingangsdatum 01-01-2025) en is een akkoord bereikt voor de ombouw van de drie milieusvoorzieningen naar kleinschalig wonen. Ook uit de uitwerking van de regionale samenwerkingsagenda jeugd kunnen nog kosten voortvloeien. Omdat dit allemaal nog onderwerpen zijn die in ontwikkeling zijn, zijn de kosten op dit moment nog onduidelijk. Wij schatten met enige zekerheid in dat de kosten gaan stijgen. **Wmo:** voor de Wmo vindt momenteel op regionaal niveau een onderzoek plaats naar de reële tarieven voor individuele en

		groepsgerichte ondersteuning; daarnaast lopen regionale aanbestedingstrajecten voor vervoer (van en naar dagbesteding, regiotaxi en leerlingenvervoer) (ingangsdatum 01-08-2023), huishoudelijke ondersteuning (ingangsdatum 01-01-2024) en individuele/groepsgerichte ondersteuning (ingangsdatum 01-01-2025). De verwachting is dat de tarieven stijgen, onder andere vanwege CAO ontwikkelingen. **Doelgroep loonkostensubsidie:** voor de groeiende doelgroep die loonkostensubsidie ontvangt, bieden we onder andere job-coaching, trajectbegeleiding en nazorg op maat om daarmee duurzame oplossingen te bieden voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. We zien een autonome stijging van de doelgroep waardoor de formatie navenant mee zou moeten groeien. De vraag is wat het de gemeente Losser kost en opbrengt als mensen vanuit de Participatiewet ondersteund worden om aan de slag te komen en te blijven. We laten hierover op korte termijn een onderzoek uitvoeren, zodat we deze opbrengst kunnen verwerken in het meerjarenperspectief. **Doelgroep banenafspraak en Nieuw Beschut:** aangezien de doelgroep banenafspraak en Nieuw Beschut toeneemt,

		zijn steeds meer arbeidsplekken nodig voor deze doelgroep. Om deze arbeidsplekken te werven en om ervoor te zorgen dat de inwoner met een arbeidsbeperking op een duurzame plek terecht komt (en blijft werken) is het noodzakelijk dat we investeren in een goede samenwerking met lokale ondernemers en MKB-ers. Om dit te realiseren dienen we de capaciteit van de accountmanager Werk uit te breiden met 0,5 FTE. **Stadsbank Oost Nederland:** ten opzichte van de begroting wordt de bijdrage van Losser voor de schuldhulpverlening van Stadsbank Oost Nederland in 2023 verhoogd. Deze stijging wordt vooral veroorzaakt door de implementatie van de Klantreis. Het betreft een gebundelde klantgerichte aanpak op maat, voor klant en gemeente. Wij kiezen voor het hybride pakket, omdat deze het beste aansluit bij de huidige uitvoering van de schuldhulpverlening. Daarnaast biedt het ons ruimte om in de toekomst meer of minder diensten af te nemen. Dit nemen we mee in de pilot ‘herziening schuldhulpverlening’.

Programma Fysiek

Doelstelling (F1): De gemeente Losser heeft een vitale landelijke omgeving.		
Resultaat	**Activiteiten/Speerpunten**	**Afwijkingen ten opzichte van begroting**
De kernkwaliteiten van het landschap zijn behouden en versterkt in samenwerking met belanghebbenden	Een cultuurhistorische waardenkaart en een landschapsbiografie zijn waardevolle instrumenten bij het vastleggen van cultuurhistorische waarden van het landschap. We onderzoeken de mogelijkheden hierin voor Losser.	**Onderzoek cultuurhistorische waardenkaart**: het opstarten van het onderzoek naar de mogelijkheden van een cultuurhistorische waarden kaart en een landschapsbiografie is vertraagd in verband met personeelswisselingen.
De gemeente Losser is ontsloten met goede verbindingen tussen dorpen, natuurgebieden en omliggende steden	• Knelpunten in routes lossen we waar mogelijk op. Hierin werken we nauw samen met het Routebureau Twente. Ook gaan we op zoek naar nieuwe verbindingen via struinpaden. De verbinding Stuwwal - Dinkeldal vormt hiervoor een pilot. • Samen met de Duitse buurgemeenten Gronau en Bad Bentheim zorgen we voor een betere bereikbaarheid en ontsluiting van de Drielandsteen. We zoeken naar mogelijkheden voor een betere grensoverschrijdende fiets/ wandelverbinding en zorgen ervoor dat de elektrokar uit Overdinkel dichtbij de Drielandsteen kan komen. Ook onderzoeken we de mogelijkheden om hier een (toekomstig grensoverschrijdend) cultureel informatieve plek in te richten. De plannen voor een Grensmuseum Overdinkel (zie programma sociaal) passen uitstekend binnen deze ontwikkelingen.	**Bossenstrategie**: door de verbinding te leggen de ‘Bossenstrategie’ van de provincie Overijssel werken we aan het realiseren van onze ambities rondom de Drielandsteen. De voortgang is daarmee gekoppeld aan de voortgang van de bossenstrategie van de provincie. Op dit moment is niet goed in te schatten of realisatie van de plannen kan plaatsvinden in 2023.

De relatie tussen de dorpskernen en het omliggende landschap in de gemeente Losser is duurzaam versterkt	De (ontwerp)visies voor de Kwaliteitsimpuls Beuningen en Glane worden verder uitgewerkt en afgerond. Hierin is aandacht voor de inpassing van de dorpskernen in het (Nationaal) landschap. Tegelijkertijd wordt gewerkt aan de uitvoering van deelprojecten uit het uitvoeringsprogramma.	**Plan- en participatieproces Beuningen**: momenteel wordt gewerkt aan het opzetten van het plan- en participatieproces voor de ontwerpvisie van de kwaliteitsimpuls (doorstart) in Beuningen en de afronding hiervan in Glane. Het proces in Beuningen wordt opgestart, maar het moment van besluitvorming is afhankelijk van het verloop van het participatieproces.

Doelstelling (F3): We laten een gezonde leefomgeving na aan de volgende generaties.		
Taakveld	**Activiteiten/Speerpunten**	**Afwijkingen ten opzichte van begroting**
Duurzaamheid is stelselmatig betrokken in de voorbereiding en uitvoering van gemeentelijke taken en initiatieven	Beleidsplan mobiliteit is vastgesteld.	**Beleidsplan mobiliteit:** het beleidsplan mobiliteit wordt integraal opgepakt. Bereikbaarheid en mobiliteit staan centraal, waarbij dit zo verkeersveilig en duurzaam mogelijk plaatsvindt. Om te komen tot een integraal mobiliteits- en verkeers-veiligheidsplan is een gedegen analyse van data en het doorlopen van een zorgvuldig participatieproces belangrijk. Dit proces voeren we uit in 2023. Besluitvorming zal in 2024 plaatsvinden.

Doelstelling (F4): In de gemeente Losser is het prettig wonen en leven.		
Taakveld	**Activiteiten/Speerpunten**	
De openbare ruimte is schoon, heel en veilig	• Opstellen van het planproces om te komen tot een visie op de kwaliteit openbare ruimte (verbrede Nota Kapitaalgoederen). Dit is afhankelijk van de voortgang van het opstellen van de Omgevingsvisie. • Opstellen van een beleid- en vervangingsplan voor civieltechnische kunstwerken (waaronder onder andere bruggen, beschoeiingen).	**Omgevingsvisie Losser**: recent is de Omgevingsvisie Losser vastgesteld. Hiermee zijn de kaders vastgesteld waarbinnen gewerkt kan worden aan de visie op de kwaliteit van de openbare ruimte. Door verschuiving in het proces van de Omgevingsvisie, is ook de planning van het opstellen van de verbrede Nota Kapitaalgoederen aangepast.
De openbare ruimte is kwalitatief passend ingericht afgestemd op de gebruiksfunctie	• Afronding van de herinrichting buitenruimte Erve Boerrigter (fase II) De Lutte, ter verbetering van ‘ontvangstfunctie’ op basis van de visie “Kwaliteitsimpuls De Lutte”. • Start uitvoering ontwikkeling centrumplein De Lutte en afronden “Gastvrij De Lutte”, mede ter bevordering doelstellingen op gebied van Recreatie en Toerisme (onderdeel Kwaliteitsimpuls De Lutte). • Realisatie verbinding ’t Keampke en omgeving met centrumplein De Lutte (deelproject uit Dorpsranden-Kwaliteitsimpuls De Lutte).	**Ontwikkeling dorpsranden:** In 2022 en in het eerste kwartaal van 2023 hebben we onderzoek uitgevoerd en hebben we scenario's ontwikkeld voor de verdere ontwikkeling van de dorpsranden (o.a. 'verbindingen’ met het centrumplein in De Lutte). Deze zijn ingebracht in de volgende fase van het uitvoeringsprogramma Kwaliteitsimpuls De Lutte en ingebracht in het proces van de Voorjaarsnota 2023. **Buitengebied:** wij hebben inmiddels een deel van het extra door de raad beschikbaar gestelde geld voor het buitengebied besteed aan inzet van extra personeel, vanwege de actuele ontwikkelingen en de omvang daarvan in het buitengebied.

Programma Bestuur en Dienstverlening

Doelstelling (D1): Optimale veiligheid waarin het accent verschuift van bestrijden naar voorkomen.		
Resultaat	**Activiteiten/Speerpunten**	**Afwijkingen ten opzichte van begroting**
Er is adequate zorg op het gebied van brandweer, openbare orde, gezondheidszorg en rampen- en crisisbestrijding	• Voor de Veiligheidsregio Twente (VRT) vormen het regionaal risicoprofiel en het beleidsplan 2021-2024 de basis voor de programma's van brandweer, Geneeskundige Hulporganisatie in de Regio (GHOR), multidisciplinaire onderwerpen en gemeenten. • Centraal thema in het nieuwe beleidsplan is de inzet op het behoud van wat gerealiseerd is. Daarnaast wil de Veiligheidsregio innoveren door samen te werken met kennisinstituten, bedrijven, ondernemers en inwoners van Twente.	**Informatievoorziening en informatieveiligheid**: dit zijn belangrijke thema's voor de organisatie van de VRT voor het voor het goed kunnen uitoefenen van de opgedragen taken. Nieuwe technologische ontwikkelingen en toepassingen op het gebied van de energietransitie vergen extra aandacht. De VRT ondersteunt en coördineert bij de gemeentelijke opvang van Oekraïense vluchtelingen en crisisnoodopvang voor asielzoekers. Naar aanleiding van de evaluatie van de Wet veiligheidsregio's heeft het Rijk besloten landelijk € 81 miljoen extra voor versterking van crisisbeheersing en brandweerzorg beschikbaar te stellen. Nog niet bekend is hoe de extra gelden voor brandweerzorg en crisisbeheersing in Twente worden ingezet. Dat zal in de loop van 2023 worden bekeken.

Inwoners kunnen digitaal zaken doen met de gemeente en hebben digitaal toegang tot informatie	• Het programma Wet open overheid voeren we samen met Enschede uit. Naar verwachting is de afronding hiervan eind 2022/begin 2023. Focus ligt daarbij op: 1. Aanpassen systemen en aansluiten op het Landelijk Platform Open Overheidsinformatie zodat de wettelijk verplichte actieve informatie kan worden gepubliceerd. 2. De eisen rondom duurzame toegankelijkheid van informatie. 3. Een dienstverlenende houding ten aanzien van informatieverzoeken door de Woo-contactpersoon en een gedegen Woo-verzoeken coördinatie; Hierbij zorgen we voor synergie met het programma Bridge dat tot doel heeft onze archivering aan de bron te verbeteren, de AVG, Wet hergebruik overheidsinformatie en aanverwante wetten.	**Wet open overheid:** verwacht wordt dat het programmaplan hiervoor in het derde kwartaal van 2023 wordt opgeleverd. De strategie van het programma focust in 2023 op inventariseren, organiseren en informeren. **Lokale omroepstelsel:** in het kader van een professionalisering van het lokale omroepbestel vinden verkennende gesprekken plaats met RTV Noordoost Twente over een aanvullende subsidie.

4.2 Financiële begrotingsuitvoering 2023

Na het inhoudelijke deel van de begrotingsuitvoering, komt in deze paragraaf het financiële deel aan de orde. We richten ons op het huidige begrotingsjaar 2023. We brengen daarbij wel in beeld wanneer bepaalde ontwikkelingen ook een meerjarig financieel effect hebben. Om die reden worden in de tabel hieronder ook de jaren 2024 t/m 2027 genoemd.

Tabel 4.2.1, financiële begrotingsuitvoering

	Onderwerp		Meerjarenperspectief/Begroting				Aard van de mutatie
		2023	2024	2025	2026	2027	
1	Maatwerkvoorzieningen Jeugd	-260.000	-260.000	-260.000	-260.000	-260.000	Moeten
2	Stijging kosten Stadsbank Oost Nederland	-8.344	-25.025	-25.025	-25.025	-25.025	Moeten
3	Maatwerkvoorzieningen Wmo	-25.000	-25.000	-25.000	-25.000	-25.000	Moeten
4	Maatwerkvoorzieningen Wmo	-18.000	-25.000	-25.000	-25.000	-25.000	Moeten
5	Klachtenonderhoud	-22.000	-22.000	-22.000	-22.000	-22.000	Niveau handhaven
6	implementatie Omgevingsvisie	-50.000					Moeten
7	uitvoeringsprogramma Omgevingsvisie	50.000					Wens/ambitie
8	Bruto bijstand zelfstandigen	10.000					Moeten
9	IOAW/IOAZ	42.579					Moeten
10	papierinzameling	-34.000					Moeten
11	papierinzameling	-100.000					Moeten
12	papierinzameling	134.000					Moeten
13	Invoering Omgevingswet	-450.000	-75.000				Moeten
14	Invoering Omgevingswet	450.000	75.000				Moeten
15	Onvervulde vacature Adviseur RO	-52.500					Niveau handhaven

	Onderwerp		Meerjarenperspectief/Begroting				Aard van de mutatie
		2023	2024	2025	2026	2027	
15	Onvervulde vacature Adviseur RO	-52.500					Niveau handhaven
16	Onvervulde vacature Boa domein 1	-42.500					Niveau handhaven
17	Loonkostensubsidie	15.542					Moeten
	Totaal	**-€ 360.223**	**-€ 357.025**	**-€ 357.025**	**-€ 357.025**	**-€ 357.025**	

Toelichting:

1) maatwerkvoorzieningen Jeugd

We zien dat de aard en ernst van de zorgvragen toenemen. Dit zorgt ervoor dat er zwaardere varianten (ambulante) ondersteuning aan onze jeugdigen noodzakelijk is. Daar bovenop komt de prijsstijging/ indexering van de zorgkosten, waardoor dit tekort vergroot wordt.

2) stijging kosten Stadsbank Oost Nederland

Ten opzichte van de begroting wordt de bijdrage van Losser in 2023 verhoogd. Oorzaak hiervan is vooral de implementatie van de Klantreis. Het betreft een gebundelde klantgerichte aanpak op maat, voor klant en gemeente. Wij kiezen voor het hybride pakket, omdat deze het best aansluit bij de huidige uitvoering van de schuldhulpverlening. Daarnaast biedt het ons ruimte om in de toekomst meer of minder diensten af te nemen, dit nemen we mee in de pilot ‘herziening schuldhulpverlening’.

Ad 3 en 4) maatwerkvoorzieningen Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)

Door de stijgende tarieven, onder andere vanwege de lopende aanbesteding (ingangsdatum nieuwe raamovereenkomsten 1 augustus 2023) is het budget niet toereikend.

Het abonnementstarief en de vergrijzing gaan gepaard met een toenemende vraag naar huishoudelijke ondersteuning. Daarnaast stijgt het aantal inwoners met individuele ondersteuning vanuit de Wmo en nemen de vragen toe in aard en ernst

5) klachtenonderhoud
De afgelopen jaren is al gebleken dat met het huidige budget van € 53.000 voor Klachtenonderhoud niet volstaan kan worden. Dit betreft het dagelijks onderhoud en uitvoeren van reparaties aan gemeentelijke gebouwen, na klachten. Hier zitten geen vervangingsinvesteringen in. Voorstel is om het jaarlijks gemiddeld benodigde budget te verhogen met € 22.000.

6 en 7) uitvoeringsprogramma Omgevingsvisie
De raad heeft op 28 maart 2023 de Omgevingsvisie gemeente Losser vastgesteld. Daarin is een aantal uitvoeringsplannen opgenomen waarmee in de tweede helft 2023 een begin kan worden gemaakt. Het geraamde bedrag voor de start van het Uitvoeringsprogramma kan worden betaald uit de reserve voor de Implementatie van de Omgevingswet. Het bedrag van € 50.000 wordt uit de reserve "Implementatie Omgevingswet" gedekt. Om die reden treedt dan ook geen resultaateffect op.

8) bijstand zelfstandigen
De verwachte toename na de Coronaperiode blijft tot nu toe uit. Derhalve gaan we uit van de realisatie van voor de coronaperiode en stellen het bedrag met € 10.000 naar beneden bij ten opzichte van de begroting.

9) IOAW/IOAZ
Het aantal IOAW-uitkeringen vertoont in de eerste helft van het jaar een toename; in de tweede helft een daling. We gaan in totaliteit uit van een teruggang van elf uitkeringen voor 2023. Het aantal uitkeringen IOZA blijft stabiel.

10, 11 en 12) papierinzameling
De inzamelvergoeding voor de papierinzamelaars is verhoogd. Daarnaast is, met de verlenging van de papierovereenkomst eind 2022 (Twentse gemeenten, Twence, Remondis), overeengekomen dat de gemeente met terugwerkende kracht € 9,85 per ton gaat betalen voor het extra voorsorteren en verwerken van al de ingezamelde hoeveelheden. Met deze kosten is in de begroting geen rekening gehouden.
De inkomsten van papierinzameling zijn onderhevig aan moeilijk te voorspellen fluctuaties. Momenteel zien we een sterk dalende tendens. De verwachting is dat deze daling het komende half jaar doorzet. Hetgeen betekent dat we de inkomsten niet gaan genereren.
Papierinzameling maakt onderdeel uit van de exploitatie Afvalstoffen, wat een 'gesloten systeem' is. Derhalve vallen de lasten en baten tegen elkaar weg.

13 en 14) invoering Omgevingswet
De Omgevingswet treedt op 1 januari 2024 in werking. Wegens het veelvuldige uitstel is een aantal werkzaamheden en de aanschaf van nieuwe applicaties telkens doorgeschoven. De hiermee verband houdende kosten moeten daarom nu worden gemaakt. Verder is de fase van opleiden, trainen, testen en werken met de Omgevingswet aangebroken. Hier is een forse tijdsbesteding mee gemoeid. Het reguliere werk moet wel doorgaan en daar zal voor moeten worden ingehuurd. Daarom willen we in totaal een bedrag van € 450.000 onttrekken aan de reserve

invoering Omgevingswet. Voor nazorg en eventuele aanpassingen denken we voor 2024 een bedrag van circa € 75.000 nodig te hebben.

15) onvervulde vacature adviseur Ruimtelijke Ordening
De vacature van Adviseur Ruimtelijke Ordening krijgen we nog niet zelf vervuld. Dit is voor 2023 via inhuur geregeld. Het genoemde nadeel zijn de kosten voor inhuur, verminderd met het vacaturegeld uit de begroting.

16) onvervulde vacature Buitengewoon Opsporingsambtenaar (Boa)
De vacature van Buitengewoon Opsporingsambtenaar (Boa), domein 1 kregen we het eerste half jaar van 2023 nog niet zelf vervuld. Dit is via inhuur geregeld. Het genoemde nadeel zijn de kosten voor inhuur en overname, verminderd met het vacaturegeld uit de begroting. Vanaf 1 juli nemen we de inhuurkracht over.

17) loonkostensubsidie
Gelet op de werkelijke ontwikkelingen is het gemiddeld aantal loonkostensubsidies verlaagd naar 75. Dit levert in 2023 een voordeel op van ruim € 15.542.

5. Kadernota 2023 t/m 2027

Na het bestuursrapportage-gedeelte vindt u in het komende gedeelte de doorkijk naar de komende jaren. Zoals in de inleiding aangekondigd geven wij dit opgavegericht vorm. Samenhang, focus en waarde toevoegen zijn onze leidraad om ambities te realiseren en een antwoord te geven op de complexe uitdagingen waar wij voor staan.

Binnen de opgaven komen deze uitdagingen aan bod. In de Programmabegroting van 2023 hebben wij al aan de grotere speerpunten voor de komende jaren gerefereerd. Denk hierbij aan een inclusieve samenleving, mantelzorgondersteuning, respijtzorg, de inzet van ervaringsdeskundigen op verschillende terreinen, alcohol- en/of drugsgebruik onder jongeren en het bestrijden van eenzaamheid. Binnen de opgave van het brede sociaal domein zijn dat ook nu de onderwerpen waar wij nadrukkelijk de aandacht op vestigen en waarmee we in 2023 een start hebben gemaakt.

Maar ook in de opgave ‘wonen en leven’ zijn we voortvarend aan de slag met onze ambities. In de kernen geven we een impuls via verschillende gebiedsontwikkelingen en de sociaaleconomische herstructurering van Overdinkel zit volop in de ontwerpfase. Voorstellen rondom Aloysiuslocatie en onderwijshuisvesting komen in dit kadernota-gedeelte aan bod en wij blijven een impuls geven aan duurzaamheid en de complexe vraagstukken in het buitengebied (binnen de opgaven ‘bijdragen aan een beter klimaat’ en een ‘toekomstbestendig buitengebied’).

Inwonerparticipatie staat voor ons de komende jaren bijzonder onder de aandacht binnen de opgave ‘Wendbare organisatie en transparant bestuur’ in het gelijkluidende begrotingsprogramma. Wederom streven we naar het verbeteren van het Losserse voorzieningen- en dienstverleningsniveau met een robuust pakket voorstellen. De uitdagingen van deze tijd pakken we integraal op en samen met inwoners, bedrijven en organisaties blijven we ook de komende jaren voortvarend aan de slag.

In paragraaf 5.1 gaan we in op de gewijzigde opzet van deze Voorjaarsnota. Er resteren twee begrotingsprogramma waarbinnen deze opgaven een plaats krijgen.

In de paragrafen 5.2 en 5.3 schetsen we voor beide begrotingsprogramma’s het maatschappelijk effect en de bijbehorende doelstellingen van de opgaven. De daaruit voortvloeiende voorstellen leest u terug in deze paragrafen.

Deze voorstellen hebben wij wederom als volgt gecategoriseerd:

a) ‘Moeten’: in deze categorie zijn voorstellen ondergebracht die nodig zijn om te blijven voldoen aan de wettelijke eisen;
b) ‘Niveau handhaven’: deze voorstellen zijn nodig om het huidige niveau van dienstverlening vast te kunnen houden.
c) Coalitieakkoord: de voorstellen die hierbinnen zijn ondergebracht zijn nodig voor de uitvoering van de ambities uit het coalitieakkoord;
d) Wensen en ambities: zijn de aanvullende voorstellen om (nieuwe en/of niet in het coalitieakkoord opgenomen) ambities of actuele wensen te realiseren.

5.1 Verwerking van de opgaven in de Voorjaarsnota

In de inleiding van deze Voorjaarsnota is al gewezen op de gewijzigde indeling ten opzichte van vorig jaar. Deze nieuwe indeling geldt voor de Voorjaarsnota en de daarop te baseren Programmabegroting 2024.

Voorjaarsnota is 'opgavegericht'
Vanaf de voorliggende Voorjaarsnota werken we in Losser met twee begrotingsprogramma's, te weten:

- Onmeunig mooi Losser;
- Wendbare Organisatie en Transparant Bestuur.

Onder deze begrotingsprogramma's zijn exploitatie- en investeringsbudgetten opgenomen voor de vijf Losserse opgaven.

Andere wijze van sturing
We benaderen toekomstige vraagstukken opgavegericht. Dit betekent dat we nog nadrukkelijker kansen en ontwikkelingen tijdig signaleren en proactief oppakken. Dat de samenleving in de beleidsprocessen als vanzelfsprekend en nauw wordt betrokken. En dat we ons, in denken en doen, wendbaar en daadkrachtig manifesteren.

We realiseren ons dat een andere opzet van de Voorjaarsnota en de Programmabegroting hiervoor niet het enige is. Opgavegericht werken vraagt ook een andere wijze van (be)sturen. Het is belangrijk om uit te gaan van het adagium 'vrijheid in gebondenheid'. Binnen kaders is er flexibiliteit en ruimte om het goede voor Losser te doen, om de door de raad geformuleerde doelstellingen te behalen. Wij adviseren de raad om deze wijze van werken mogelijk te maken en zullen de kaders daarvoor opnemen in aan de raad voor te leggen herziene Financiële verordening en in beleids-/ en onderhoudsplannen.

Nog in 2023 zullen wij hierover met de raad in gesprek gaan, bij de actualisering van de Financiële verordening.

5.2 Begrotingsprogramma ‘Onmeunig mooi Losser’ en de opgaven

Binnen het begrotingsprogramma ‘Onmeunig mooi Losser’ zijn de volgende opgaven opgenomen:

a) Toekomstbestendig ontwikkelen in het brede sociaal domein (5.2.1);

b) Toekomstbestendig wonen en leven (5.2.2);

c) Toekomstbestendig buitengebied (5.2.3);

d) Bijdragen aan een beter klimaat (5.2.4).

In het vervolg formuleren we voor elke opgave onze ambitie en de voorstellen.

5.2.1 Opgave: Toekomstbestendig ontwikkelen in het brede sociaal domein

De volgende onderdelen komen in deze paragraaf aan de orde.

- 5.2.1.1 Inhoudelijke ambitie van de opgave.
- 5.2.1.2 Doelen binnen de opgave.
- 5.2.1.3 Voorstellen opgave en financiële doorrekening.

5.2.1.1 Inhoudelijke ambitie van de opgave

We werken aan een toekomstbestendig sociaal domein om het volgende effect te bereiken:

> *'Zelfredzame inwoners die naar vermogen bijdragen en meedoen aan de samenleving en in staat zijn het eigen welzijn te behouden en versterken. De gemeente positioneert zich aan de voorkant. Door de samenwerking tussen inwoner en gemeente wordt de autonomie van de inwoner vergroot.'*

Een van de grotere projecten binnen deze opgave is de sociaaleconomische structuurversterking Overdinkel, waarvoor uw raad bij de programmabegroting van 2023 een eerste budget beschikbaar heeft gesteld. In 2023 zullen de voorbereidende gesprekken worden gevoerd. Het doel van het project is het versterken van de lokale samenleving en het creëren van balans in de bevolkingssamenstelling. We zetten in op het realiseren van een gedeelde visie van de gemeente Losser en haar samenwerkingspartners in deze opgave, die we vastleggen in een convenant met lokale partijen. Om met behulp van deze visie ook een zichtbaar maatschappelijk effect te creëren willen we programmagelden ter beschikking stellen. We gaan er van uit dat we deze kunnen betrekken bij de voorjaarsnota van 2024.

5.2.1.2 Doelen binnen de opgave

We onderscheiden 4 belangrijke doelen:

a. De bestaanszekerheid voor alle inwoners is gewaarborgd;
b. Kansrijk opgroeien en ontwikkelen;
c. Inwoners ervaren een inclusieve, betrokken en veilige samenleving;
d. Een samenleving waarin inwoners vitaal kunnen opgroeien en ouder worden.

Binnen deze doelen behelst deze Voorjaarsnota een aantal voorstellen die een toegevoegde waarde leveren om deze doelen te realiseren. Hieronder vindt u een toelichting op deze voorstellen:

Ad a. De bestaanszekerheid voor alle inwoners is gewaarborgd

Er wordt een onderzoek verricht naar de effecten van de landelijke en lokale minimaregelingen op de bestaanszekerheid van onze inwoners. Ons streven is dat alle inwoners van de gemeente Losser de zekerheid hebben over de benodigde middelen te beschikken om zich van het levensonderhoud te kunnen voorzien. Na de analyses uit het onderzoek worden mogelijke aanpassingsvoorstellen met betrekking tot het minimabeleid betrokken bij de Voorjaarsnota 2024 (om het resultaat voor onze inwoners zo snel als mogelijk te realiseren zullen we het voorstel betrekken op de jaarschijf 2024).

Onderzoek: Financiering Nieuw beschut werkplekken
Er bestaat een onderscheid in de financiële tegemoetkoming van werkgevers die een zogenaamde ‘Nieuw Beschutter’ in dienst nemen. We willen op korte termijn onderzoeken welke bekostigingsvorm voor Nieuw Beschut op lange termijn het best past bij de gemeente Losser. Er bestaan verschillen in bekostiging van de Nieuw Beschutters die hun geschiedenis kennen en verklaarbaar zijn, maar ons inziens verkleind moeten worden en contractueel vastgelegd. Hiervoor is expertise van buiten de organisatie noodzakelijk.

Ad b. Kansrijk opgroeien en ontwikkelen

Onderzoek: Impact afschaffen eigen bijdrage meedoenregeling
De Meedoenregeling is een regeling van de gemeente Losser om mensen met een laag inkomen te helpen om mee te doen aan sociale, maatschappelijke en culturele activiteiten in de gemeente. De regeling vergoedt 75% van de kosten van de activiteiten, zoals een abonnement op de bibliotheek, een lidmaatschap van een vereniging of een cursus. Het maximale bedrag dat iemand per jaar kan krijgen is € 300. Om in aanmerking te komen voor de Meedoenregeling moet iemand 18 jaar of ouder zijn, in de gemeente Losser wonen en een inkomen hebben dat niet hoger is dan 110% van de bijstandsnorm. De Meedoenregeling is bedoeld om mensen te stimuleren om actief deel te nemen aan de samenleving en hun welzijn te bevorderen. De gemeenteraad heeft op 20 december 2022 in een motie verzocht om de Meedoenregeling aan te passen, zodat 100% van de kosten in aanmerking komen voor vergoeding. Het afschaffen van de eigen bijdrage heeft geen directe financiële gevolgen, omdat de maximale vergoeding dan niet wijzigt. Het is echter niet duidelijk of er meer inwoners gebruik gaan maken van de regeling en of de maximale eigen bijdrage nog toereikend is om optimaal gebruik te kunnen maken van de regeling. Deze aspecten dienen nader onderzocht te worden, zodat een concreet voorstel uitgewerkt kan worden voor aanpassing van de regeling.

Ad c. Inwoners ervaren een inclusieve, betrokken en veilige samenleving

Aanvullende budgetsubsidie Stichting Fundament voor vergroten toegankelijkheid jongeren

We constateren in toenemende mate behoefte onder jongeren in de gemeente Losser aan een plek waar zij elkaar kunnen ontmoeten en aan activiteiten kunnen deelnemen. Dit wordt onder andere duidelijk zichtbaar door het groot aantal jongeren dat elkaar ontmoet in het Lossers Hoes.

Met de aanvullende budgetsubsidie voorzien we in de (acute) behoefte van jongeren in de verschillende kernen. Doordat we midden in de samenleving staan zijn we in staat proactief te reageren op knelpunten en behoeften en kunnen we juist aan de voorkant doen wat nodig is. Dit neemt niet weg dat we in de samenwerking met Fundament concrete resultaten nastreven. We stellen voor via incidentele subsidie voor twee jaar een gedegen aanbod voor jongeren te creëren met zichtbaar effect. Op basis van concrete resultaatafspraken zullen we tijdig evalueren en bij bewezen succes voorstellen deze subsidie structureel beschikbaar te stellen.

Buurtbemiddeling

We zien dat we te maken hebben met een steeds complexer wordende maatschappij. Een maatschappij waarin lontjes vaak korter worden en resulteert in bijvoorbeeld oplopende spanningen tussen buren. Daarvoor is in 2022 een start gemaakt met “Buurtbemiddeling”. Dit project loopt tot dusverre goed en we willen daar in 2023 en daarna een vervolg aan geven. Met daarbij als kanttekening dat de uiteindelijke kosten voor de gemeente hoger kunnen uitvallen vanwege de inzet Buurtbemiddeling bij particuliere woningeigenaren.

Vergroten capaciteit veiligheid

In 2023 en daarna in 2024 willen we een nadere, en stevige impuls geven aan de uitvoering van de acties die voortvloeien uit het integraal veiligheidsbeleid. Om dit te kunnen oppakken, is behoefte aan extra capaciteit. Voor in elk geval de periode 2023 – 2024. We streven in deze periode naar inzicht in de structurele formatieve behoefte, inclusief inzicht in de zwaarte van de benodigde formatie. De uitkomsten hiervan betrekken we bij de Voorjaarsnota 2025.
De eerder gevraagde extra middelen voor “Bibob” zijn en worden besteed aan een gedegen implementatie van het Bibob-beleid in de ambtelijke organisatie. Dat wil zeggen dat processen en procedures goed worden vastgelegd, een herijking van het beleid en dat de Bibob procedure onderdeel uitmaakt van de relevante werkprocessen binnen de gemeente.

Ad d. Vitale Inwoners

Eenmalige bijdrage exploitatie IJsbaan Twente (stimuleren bewegen)

College heeft 28/3/2023 besloten in principe in te stellen met een incidentele bijdrage aan de gemeente Enschede ten behoeve van de continuering van de ijsbaan Twente gedurende 1 jaar.

5.2.1.3 Voorstellen opgave en financiële doorrekening

Tabel 5.2.1: voorstellen opgave Toekomstbestendig Sociaal domein

	Onderwerp		Meerjarenperspectief/Begroting				Aard van de mutatie
		2023	2024	2025	2026	2027	
1	Aanvullende budgetsubsidie Stichting Fundament	-35.000	-50.000	-50.000			Wens/ambitie
2	Werken aan preventie		-193.700	-193.700	-193.700	-193.700	Niveau handhaven
3	Overhead		-13.000	-13.000	-13.000	-13.000	Niveau handhaven
4	Uitvoerend beleidsmedewerker sociaal domein	-20.000	-40.000	-40.000	-40.000	-40.000	Coalitieakkoord
5	Overhead uitvoerend beleidsmedewerker	-6.500	-13.000	-13.000	-13.000	-13.000	Coalitieakkoord
6	Meedoenregeling	-10.000					Wens/ambitie
7	ombouw van de driemilieusvoorzieningen naar kleinschalige voorzieningen		-120.000	-120.000	-120.000	-120.000	Moeten
8	Ontwikkelen breed naschools aanbod	0	-35.000	-35.000	-35.000	-35.000	Coalitieakkoord
9	Onderzoek financiering NB werkplekken	-20.000					Wens/ambitie
10	Maatwerkvoorzieningen Jeugd	-200.000	-200.000	-200.000	-200.000	-200.000	Moeten
11	Leerlingenvervoer		-40.000	-40.000	-40.000	-40.000	Niveau handhaven
12	Algemene voorziening dagopvang	0	35.000	35.000	35.000	35.000	Moeten
13	Algemene voorziening dagopvang	0	-35.000	-35.000	-35.000	-35.000	Moeten
14	Algemene voorziening dagopvang jeugd	0	60.000	60.000	60.000	60.000	Moeten
15	Algemene voorziening dagopvang jeugd	0	-60.000	-60.000	-60.000	-60.000	Moeten
16	IOAW/IOAZ		150.000	150.000	150.000	150.000	Moeten
17	Uitbreiding uren accountmanager Werk	0	-40.000	-40.000	-40.000	-40.000	Coalitieakkoord
18	Overhead uren accountmanager Werk	0	-13.000	-13.000	-13.000	-13.000	Coalitieakkoord
19	Uitbreiding uren accountmanager Werk	0	40.000	40.000	40.000	40.000	Coalitieakkoord
	Totaal	**-€ 291.500**	**-€ 567.700**	**-€ 567.700**	**-€ 517.700**	**-€ 517.700**	

Algemene opmerking:
Bij sommige voorstellen is sprake van personeelsuitbreiding. In dat geval wordt, behalve de inschatting van de salariskosten, ook een vast bedrag van € 13.000 per volledig jaar, per extra medewerker geraamd. Dit bedrag is bedoeld voor de extra bedrijfsvoeringskosten in Enschede (dvo) en Losser. Denk aan onder meer aan werkplekbeheer, kosten ict-beveiliging, uitlevering en onderhoud laptop, als gevolg van de personeelsuitbreiding. In het vervolg van deze nota wordt voor de toelichting

als volgt verwezen naar deze tekstpassage: ‘Voor de toelichting op de overheadkosten wordt verwezen naar de ‘Algemene opmerking’ in paragraaf 5.2.1.3.

1) aanvullende budgetsubsidie Stichting Fundament
We constateren in toenemende mate behoefte onder jongeren in Losser aan een plek waar zij elkaar kunnen ontmoeten en aan activiteiten kunnen deelnemen. Dit wordt onder andere duidelijk zichtbaar door het grote aantal jongeren dat elkaar ontmoet in het Lossers Hoes. Met de aanvullende budgetsubsidie voorzien we in de (acute) behoefte van jongeren in de verschillende kernen. Met de incidentele subsidie voor twee jaar creëren we een gedegen aanbod voor jongeren. We gaan evalueren en bij bewezen succes willen we deze subsidie structureel beschikbaar stellen.

2 en 3) werken aan preventie
De visie van het college op gebied van preventie is vastgesteld middels innovatieplan en coalitieakkoord. Door aan de voorkant van de maatschappij te blijven, proberen we escalatie tegen te gaan en wordt dure geïndexeerde maatwerk zorg voorkomen. Om dit te kunnen blijven doen (gezien de toenemende complexiteit) hebben we versterking nodig. De extra inzet op preventie weegt op tegen de maatwerkkosten (minder meerkosten). In die zin gaan de kosten voor de baat uit. Zonder een investering van € 206.700 (€ 193.000 en overhead € 13.000) zullen de verwachte kosten € 400.000 bedragen. Het betreft een gedegen inschatting van dit inverdieneffect op basis van de prognoses van toekomstige ontwikkelingen en financiële ervaring over de afgelopen jaren.
Voor de toelichting op de overheadkosten wordt verwezen naar de ‘Algemene opmerking’ in paragraaf 5.2.1.3.

4 en 5) uitvoerend beleidsmedewerker sociaal domein
Er is aanvullende capaciteit nodig voor het uitvoerende beleid om invulling te geven aan toenemende uitvoeringstaken, zoals de kinderburgemeester en subsidies. Door de formatie van medewerker cultuur van 16 uur uit te breiden naar 36 uur willen we een beleidsadviseur schaal 10 inzetten voor het hele sociale domein. Voor de toelichting op de overheadkosten wordt verwezen naar de ‘Algemene opmerking’ in paragraaf 5.2.1.3.

6) ‘Meedoenregeling’
De gemeenteraad heeft op 20 december 2022 in een motie verzocht om de Meedoenregeling aan te passen. Om adequaat uitvoering te kunnen geven aan de motie willen we nader onderzoek doen naar mogelijke (financiële) effecten (zie tevens paragraaf 5.2.1.2).

7) ombouw driemilieuvoorzieningen naar kleinschalige voorzieningen
De uiteindelijke kosten voor de gemeente Losser worden bepaald door een veelheid aan factoren (zoals start ombouw, aantal jeugdigen etc.) en zijn daarmee hoogst onzeker. In ieder geval moeten we de kosten structureel dekken uit regulier budget. Op basis van de laatste financiële gegevens is deze inschatting gemaakt.

8) ontwikkelen breed naschools aanbod
De middelen zijn benodigd voor het opzetten, coördineren en uitvoeren van een breed naschools aanbod als uitvoering van de afspraken uit de Lokale Samenwerkingsagenda.

9) onderzoek financiering Nieuw Beschut werkplekken
Er bestaat een onderscheid in de financiële tegemoetkoming van werkgevers die een zogenaamde ‘Nieuw Beschutter’ in dienst nemen. Met Larcom zijn andere afspraken gemaakt dan met de overige (reguliere) werkgevers. Enerzijds is destijds pragmatisch aansluiting gezocht bij de reeds bestaande afspraken over de WSW-ers. Anderzijds is de positie van Larcom anders door het hebben van ervaring in het bieden van een beschutte werkomgeving. Eind 2023 loopt de huidige overeenkomst met Larcom af. We hebben de mogelijkheid om twee keer met een jaar te verlengen. We willen op korte termijn onderzoeken welke bekostigingsvorm voor Nieuw Beschut op lange termijn het best past bij de gemeente Losser. Er bestaan verschillen in bekostiging van de Nieuw Beschutters die hun geschiedenis kennen en verklaarbaar zijn, maar ons inziens verkleind moeten worden en contractueel vastgelegd. Hiervoor is expertise van buiten de organisatie noodzakelijk.

10) maatwerkvoorzieningen Jeugd
Door een toename in aard en ernst van de zorgvragen, wordt een groter beroep gedaan op de zwaarste varianten van zorg, waaronder pleegzorg en wonen & verblijf. De inzet hiervan fluctueert. Doordat het zware (en daarmee dure) inzet is, zorgt complexe problematiek in een paar (gezins)situaties voor een directe stijging van het budget. Ook hier drukt de prijsstijging/indexatie nog eens extra op de kosten.

11) kosten leerlingenvervoer
De kosten voor het leerlingenvervoer zijn gestegen als gevolg van niet verrekenbare btw.

12 en 13) algemene voorziening dagopvang
De pilot 'de culturele ontmoeting bij Erve Kraesgenberg' wordt vanaf 2024 structureel gemaakt. Dit betreft een verschuiving van de inzet van een maatwerkvoorziening groepsgerichte ondersteuning naar de algemene voorziening de culturele ontmoeting bij Erve Kraesgenberg. De kosten zijn neutraal (verschuiving tussen budgetten).

14 en 15) algemene voorziening dagopvang jeugd
De inzet van de pilot #Huiskamer laat positieve resultaten zien. Er is een kwalitatief betere daginvulling voor jeugdigen en het sluit aan bij de visie ‘zo licht en nabij als mogelijk, zo zwaar als nodig’. Deze pilot wordt bestendigd, waarbij de kosten neutraal zijn (verschuiving in budgetten).

16) Ioaw/Ioaz
Dit betreft een verwachte hogere rijksuitkering BUIG, als gevolg van de compensatie voor de hogere uitkeringen ten gevolge van de inflatie.

17, 18 en 19) uitbreiding uren accountmanager werk
Doordat de doelgroep banenafspraak en Nieuw Beschut (jongeren zonder startkwalificatie en statushouders die moeilijk aan het werk kunnen komen), toeneemt zijn steeds meer (verschillende) arbeids-/ontwikkelplekken nodig. Om deze plekken te werven en om ervoor te zorgen dat de jongere op een duurzame plek terecht komt is het noodzakelijk dat we investeren in een goede samenwerking met lokale ondernemers en MKB-ers. Om dit te realiseren is extra inzet van een accountmanager werk nodig met 0.5 fte. Door deze uitbreiding zullen meer inwoners aan het werk komen waardoor er minder beroep gedaan wordt op ondersteuning van de bijstand. Dit leidt naar verwachting tot een besparing van € 40.000.
Voor de toelichting op de overheadkosten wordt verwezen naar de ‘Algemene opmerking’ in paragraaf 5.2.1.3.

5.2.2 Opgave: Toekomstbestendig wonen en leven

De volgende onderdelen komen in deze paragraaf aan de orde.

- 5.2.2.1 Inhoudelijke ambitie van de opgave.
- 5.2.2.2 Doelen binnen de opgave.
- 5.2.2.3 Voorstellen in de Voorjaarsnota.
- 5.2.2.4 Voorstellen opgave en financiële doorrekening.

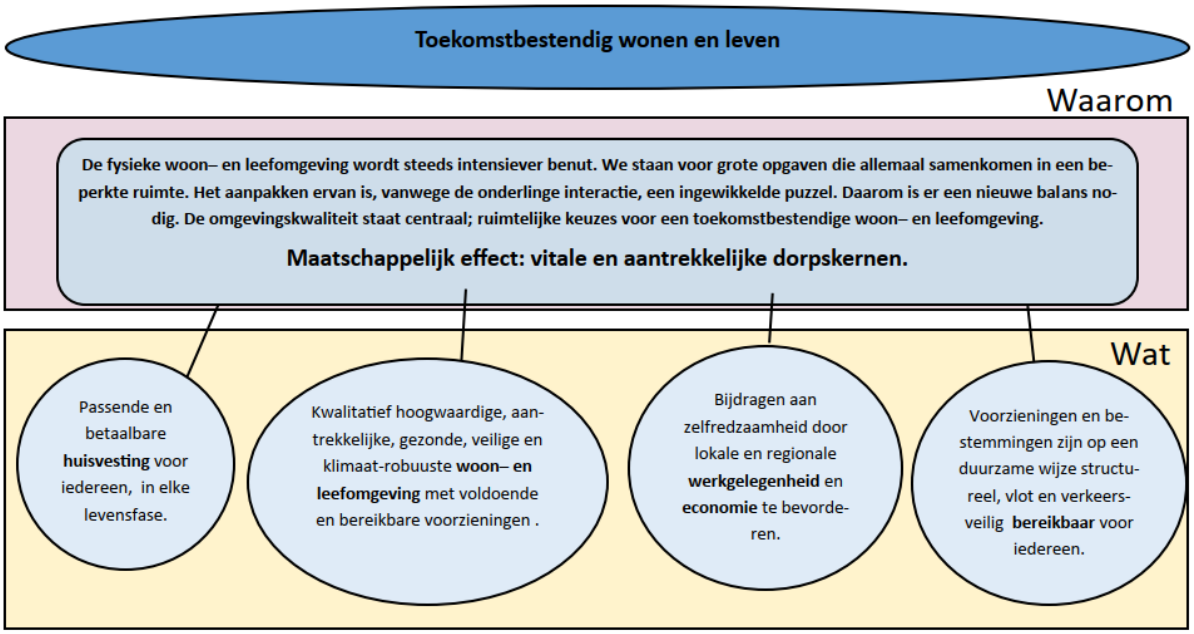
5.2.2.1 Inhoudelijke ambitie van de opgave

De gemeente Losser is een aantrekkelijk woon- en leefgebied, door de ligging in nationaal landschap, het hoge voorzieningenniveau, de gunstige ligging aan de A1 en de nabijheid van grootstedelijke voorzieningen. Het dorpse woonklimaat wordt gekenmerkt door rust, ruimte en sociale betrokkenheid.

We staan echter voor grote uitdagingen in de leefomgeving in het algemeen en specifiek binnen het bebouwd gebied. Vraagstukken uit het sociaal domein vragen hierbij mede om een antwoord vanuit het fysieke domein. Zo staat bijvoorbeeld het voorzieningenniveau onder druk door demografische en maatschappelijke ontwikkelingen, is er een dalend gevoel van maatschappelijke betrokkenheid en vindt de economische dynamiek steeds meer regionaal plaats.

Met de opgave ‘toekomstbestendig Wonen en Leven’ streven we naar ‘vitale, aantrekkelijke en toekomstbestendige dorpskernen’.

De fysieke woon– en leefomgeving wordt steeds intensiever benut. We staan voor grote opgaven die allemaal samenkomen in een beperkte ruimte. Het aanpakken ervan is, vanwege de onderlinge interactie, een ingewikkelde puzzel. Daarom is er een nieuwe balans nodig.
***De omgevingskwaliteit staat centraal**: ruimtelijke keuzes voor een toekomstbestendige woon– en leefomgeving.*

5.2.2.2 Doelen binnen de opgave:

a. Wonen: passende en betaalbare huisvesting voor iedereen, in elke levensfase.
b. Woonomgeving: een kwalitatieve hoogwaardige, aantrekkelijke, gezonde, veilige en klimaat-robuuste woon- en leefomgeving met voldoende en bereikbare voorzieningen.
c. Bijdragen aan zelfredzaamheid door lokale en regionale werkgelegenheid en economie te bevorderen.
d. Mobiliteit: voorzieningen en bestemmingen zijn op een duurzame wijze structureel, vlot en verkeersveilig bereikbaar voor iedereen.

5.2.2.3 Voorstellen in de Voorjaarsnota

Hieronder wordt ingegaan op de voorstellen in de onderhavige Voorjaarsnota, die eraan bijdragen dat iedere ‘ingreep’ in de fysieke leefomgeving kan worden gezien als een bouwsteen om onze woon- en leefomgeving toekomstbestendig te maken.

<u>Activiteiten op hoofdlijnen</u>

- Op 1 januari 2024 wordt de Omgevingswet ingevoerd. Eén van de activiteiten die in dit kader wordt uitgevoerd is het inrichten van een ‘Omgevingstafel’ waarop initiatieven van derden worden besproken.
- De ‘Omgevingstafel’ wordt gecombineerd met de ‘Opgavedialoog Fysieke Leefomgeving’ (de geïntegreerde dialoog van de opgaven ‘Wonen en Leven’, ‘Landelijk Gebied’ en ‘Bijdragen aan een beter klimaat’). Via dit spoor komen de eigen initiatieven en andere ontwikkelingen bij elkaar. Op deze wijze ontstaat inzicht in alle initiatieven in het fysieke domein, worden deze ‘verrijkt’ en kunnen daarmee bijdragen aan de strategie om stap-voor-stap onze woon- en leefomgeving toekomstbestendig te maken. Het MIP2.0 is hierbij het sturingsmiddel.

- Om als organisatie wendbaar en flexibel te zijn wordt het principe van het huidige MIP doorontwikkeld tot de systematiek ‘integraal en opgavegericht programmeren en -financieren’ voor het gehele fysieke domein (MIP 2.0). Hiervoor worden meerdere producten ontwikkeld om de verzamelde informatie te ontsluiten en daarmee bij te kunnen dragen aan de opgaven.
- Nu de Omgevingsvisie Losser is vastgesteld kan worden gewerkt aan meerdere samenhangende producten die leiden tot een integrale visie voor de woon- en leefomgeving. Een visie die richtinggevend is voor de ingrepen en investeringen die nodig zijn om de woon- en leefomgeving toekomstbestendig te maken. Bouwstenen hiervoor zijn bijvoorbeeld de strategische verkenning op welke wijze de woonopgave (bouw van ongeveer 600 nieuwe woningen) een kwaliteitsslag kan opleveren voor bestaande woonwijken (het vliegwieleffect van ’wonen’). Daarnaast ook het opstellen van de ‘Strategie Klimaatadaptatie Losser’, het opstellen van de Mobiliteitsvisie en het inzetten van ‘Strategisch assetmanagement’. Met dit laatste wordt beoogd om ‘meerwaarde’ voor de opgaven te bereiken door het slim inzetten van onze eigen assets (gemeentelijke bezittingen). Naast een richtinggevende visie met deze bouwstenen gaan we ook aan de slag met een gebiedsgerichte aanpak: we hebben aandacht voor een actueel blijvende werkwijze als vertaling naar integrale gebiedsprocessen waarin we participatief samenwerken met inwoners.

<u>Investeringen Voorjaarsnota 2023/systematiek ‘integraal programmeren en -financieren’ (MIP2.0).</u>
In deze Voorjaarsnota zijn investeringsvoorstellen gedaan binnen de systematiek van het integraal programmeren en -financieren. De meeste voorstellen staan niet op zichzelf maar zijn gebaseerd op een integrale en gebiedsgerichte benadering, waarbij de investeringsvoorstellen samenhangen met het inzetten van autonome middelen, bijdragen van derden en waar mogelijk verworven subsidies.

Om als gemeente wendbaar en flexibel te zijn en daarmee opgavegericht te kunnen werken, is de volgende systematiek gehanteerd:
- Op basis van voorziene ontwikkelingen, die vanuit meerdere bronnen kunnen voortkomen, worden inschattingen gedaan voor ontwikkelingen, projecten en investeringen die op de gemeente afkomen. Hiermee wordt als het ware ‘financiële ruimte’ gecreëerd in het meerjarenperspectief. Hiermee is er zekerheid over uitvoeringsmiddelen terwijl nog niet ‘vaststaat’ welke investering exact gedaan moet worden. Door deze zekerheid wordt het mogelijk te kiezen voor een integrale en gebiedsgerichte aanpak, met bijbehorende participatieprocessen, waarmee maximaal kan worden bijgedragen aan de geformuleerde opgaven en bestuurlijke ambities. Deze systematiek wordt al een aantal jaren succesvol gevolgd, zodat in vorige Voorjaarsnota’s middelen zijn opgenomen die gedeeltelijk in het meerjarenperspectief van de huidige voorjaarsnota vrijkomen. Waar nodig wordt voorgesteld deze te indexeren en/of te actualiseren.
- Uit de gebiedsprocessen komen (ontwerp)visies en uitvoeringsprogramma’s met deelprojecten voort, die gefaseerd uitgevoerd kunnen worden. Deze worden deels met autonome middelen en externe bijdragen gefinancierd.

Waar mogelijk aangevuld met verworven subsidies. De nog ontbrekende middelen worden in de Voorjaarsnota als investeringsvoorstel aan de Raad voorgelegd.
De investeringsvoorstellen voor de korte termijn (2024) zijn gebaseerd op uitgewerkte ontwerpen, kostprijsramingen en zo nodig geïndexeerd en geactualiseerd.

Ad a. Wonen: passende en betaalbare huisvesting voor iedereen, in elke levensfase.

Activiteiten op hoofdlijnen

- Bestaande woningvoorraad: we ontwikkelen strategieën om doorstroming en toegankelijkheid te bevorderen. Daarnaast zetten we onze beschikbare instrumenten in om verduurzaming van de bestaande woningvoorraad te bevorderen.
- Nieuwbouw: we werken aan visievorming om vanuit de woonopgave een (extra) kwaliteitsimpuls te kunnen geven aan de bestaande woonomgeving.
- We werken aan het instrument ‘kostenverhaal’ als instrument om bij te dragen aan de geformuleerde opgaven en doelstellingen.
- We werken aan een woonzorgvisie, actualiseren de woonvisie en anticiperen op nieuwe wetgeving (o.a. wet regie op de volkshuisvesting).
- Onlangs is het voorkeursrecht gevestigd op gronden rondom het gebied welke in de volksmond het “Hannekerveld” genoemd wordt. Dit geeft ons de mogelijkheid om sturing te geven en regie te houden aan gewenste ruimtelijke ontwikkelingen op het gebied van grootschalige woningbouw in Losser. Wij zetten in op een grensverleggende nieuwbouwwijk waarbij er extra aandacht zal zijn voor één- en tweepersoonshuishoudens en huisvesting voor lagere inkomens.

Ad b. Woonomgeving: een kwalitatieve hoogwaardige, aantrekkelijke, gezonde, veilige en klimaat-robuuste woon- en leefomgeving met voldoende en bereikbare voorzieningen.

Activiteiten op hoofdlijnen

- Onderwijshuisvesting in toekomstbestendige gebouwen. Op basis van het integraal huisvestingsplan wordt geïnvesteerd in de Mariaschool, de Pax Christi en de Veldzijde.
  De Mariaschool in Beuningen heeft hierbij prioriteit. Inmiddels is daarvoor een bouwproces uitgelijnd waarmee maximaal kan worden bijgedragen aan andere opgaven en beleidsdoelstellingen zoals bijvoorbeeld circulaire economie, ruimtelijke kwaliteit en ontmoeten & verblijven.
- Investeren in groene schoolpleinen.
- Investeren in maatschappelijke voorzieningen (sport, cultuur, vrijetijdseconomie):
  - Aloysiuslocatie (integraal onderdeel centrumontwikkelingen Losser);
  - ontwikkelrichting Sporthal De Lutte;
  - dorpshuizen (Glane, Beuningen);

- functieversterking Erve Boerrigter De Lutte.
- bijdragen aan ijsbaan Twente (zie opgave ‘Toekomstbestendig ontwikkelen in het brede sociaal domein’);
- onderzoek doorontwikkeling van het huidige Afvalbrengpunt tot een ‘totaalconcept voor duurzaamheid en circulaire economie’

- Actieprogramma integrale veiligheid
- Opstellen van Strategie Klimaatadaptatie Losser
- Opstellen Kwaliteitskader openbare ruimte (als onderdeel van het strategisch assetmanagement).

Integrale opgave om toekomstbestendig te kunnen wonen en leven (integrale en gebiedsgerichte aanpak):

- Uitvoeringsprogramma ‘Kwaliteitsimpuls De Lutte’; waaronder pleinontwikkeling (indexering kredieten en grondaankoop) en vervolgfasen in het meerjarenperspectief.
- Ontwerpvisie Boeiend Beuningen (ruimtelijke opgaven in samenhang met ontwikkelingen dorpshuis/Mariaschool).
- Ontwerpvisie vervolgfase en uitvoeringsprogramma ‘Kwaliteitsimpuls Glane’.
- Blauwe aderstructuur Overdinkel (klimaatrobuust maken i.c.m. bossenstrategie provincie).
- Centrumontwikkelingen Losser (vier-pijler aanpak; o.a. vastgoedontwikkeling, integrale ontwikkeling openbare ruimte).
- Beken&Bleken van Losser.
- Dinkeldal Zuid.
- De Muchte (nieuwbouw en integrale herinrichting bestaande woonomgeving).
- Enschedesestraat.
- Opstarten gebiedsproces Vogelbuurt Losser.
- Vervanging openbare verlichting en structureel krediet ‘vervangen wegen’.

Ad c. Bijdragen aan zelfredzaamheid door lokale en regionale werkgelegenheid en economie te bevorderen.

<u>Activiteiten op hoofdlijnen</u>

- Onderzoek toekomstbestendige bedrijventerreinen / revitalisering bedrijventerreinen.
- Samenwerking met het Recreatieschap Twente: inzetten op route gebonden recreatie.
- Transformatie Toerist Info De Lutte: ‘Van informatie naar inspiratie’ (cofinanciering).
- Stimuleren lokale economie door kwalitatief hoogwaardige inrichting fysieke ruimte: met name pleinontwikkeling De Lutte (extra terrasruimte), centrumontwikkelingen Losser (doorontwikkeling ‘pilot Brinkstraat’).
- Centrumontwikkeling Losser: uitwerken concept ‘breed centrummanagement / concept ‘gouden driehoek’ en stimuleren investeringen door centrumondernemers o.b.v. onderdeel ‘gevels en dienstverlening’.

- Uitvoering cultuurhistorische waardenkaarten/landschapsbiografie.

Ad d. Mobiliteit: voorzieningen en bestemmingen zijn op een duurzame wijze structureel, vlot en verkeersveilig bereikbaar voor iedereen.

Activiteiten op hoofdlijnen

- Onderzoek traverse N731 (kern Losser).
- Mobiliteitsvisie (onderzoeken, verzamelen data, opstellen visie, opstellen uitvoeringsprogramma).
- Inrichting 30 km/uur zones en inrichting ‘Duurzaam Veilig’/SPV is één van de scope bepalende facturen binnen de integrale gebiedsgerichte aanpak.

5.2.2.4 *Voorstellen opgave en financiële doorrekening*

Tabel 5.2.2: voorstellen opgave Toekomstbestendig wonen en leven

	Onderwerp		Meerjarenperspectief/Begroting				Aard van de mutatie
		2023	2024	2025	2026	2027	
1	IJsbaan Twente	-23.500	0	0	0	0	Wens/ambitie
2	Overhead 1 fte Vergunningverlener APV		-13.000	-13.000	-13.000	-13.000	Niveau handhaven
3	Extra juridische capaciteit handhaving	-75.000					Niveau handhaven
4	Intrekken oude bouwvergunningen	-34.000					Niveau handhaven
5	Herstel van in gebruik genomen gemeentegrond direct na privaatrechtelijke handhaving.	-44.388	-44.388	-44.388			Niveau handhaven
6	Co-financiering transformatie Toerist Info De Lutte; "Van informatie naar inspiratie"		-15.000				Coalitieakkoord
7	Voordeel brandstof aanschaf hybride vrachtwagen	7.750	7.750	7.750	7.750	7.750	Wens/ambitie
8	realisatie sporthal in De Lutte	-50.000					Coalitieakkoord
9	Reserve realisatie sporthal in De Lutte				-2.500.000		Coalitieakkoord
10	Meerjaren onderhoud (MOP) I		-260.000	-260.000	-260.000	-260.000	Niveau handhaven
11	Meerjaren onderhoud (MOP) II	-750.000	-300.000	-300.000			Niveau handhaven
12	Grasbetonklinkers		-67.000	-67.000	-67.000		Wens/ambitie
13	Adviseur Cultuur&Erfgoed	-29.000	-57.000	-57.000	-57.000	-57.000	Coalitieakkoord
14	Overhead adviseur Cultuur&Erfgoed	-6.500	-13.000	-13.000	-13.000	-13.000	Coalitieakkoord
15	Eénmalige ondersteuning CML		-10.000				Wens/ambitie
16	Kapitaallasten		-16.063	-116.092	-166.669	-524.826	Wens/ambitie
	Totaal	**-€ 1.004.638**	**-€ 787.701**	**-€ 862.730**	**-€ 3.068.919**	**-€ 860.076**	

1) ijsbaan Twente
College heeft op 28 maart 2023 besloten in principe in te stemmen met een incidentele bijdrage aan de gemeente Enschede ten behoeve van de continuering van de ijsbaan Twente gedurende één jaar.

2) vergunningverlener APV en bijzondere wetten
Wij zetten een extra medewerker in om de evenementen-, alcohol- en exploitatievergunningen, met bijbehorend Bibob-onderzoek, op tijd en juist af te handelen. Dekking van deze formatie is beschikbaar binnen de bestaande begroting. Voor de toelichting op de overheadkosten wordt verwezen naar de ‘Algemene opmerking’ in paragraaf 5.2.1.3.

3) juridische capaciteit handhaving
De laatste jaren is onze handhavingsinzet gestegen. Dit heeft geleid tot meer bezwaar- en beroepzaken. Om deze op tijd en juist af te kunnen handelen is extra juridische capaciteit nodig. Tevens is extra capaciteit nodig om meldingen en handhavingsverzoeken vanuit de samenleving te kunnen oppakken.

4) intrekken oude bouwvergunningen
Bouwvergunningen ouder dan 1 jaar trekken we actief in. Om de achterstand hierin weg te werken zijn we hiervoor in 2021 een project gestart. Extra inzet is nodig om dit project dit jaar af te ronden.

5) herstel in gebruik genomen gemeentegrond
Deze financiële middelen worden ingezet om fysiek invulling te geven aan teruggevorderde gemeentegronden. Dit gebeurt door middel van groenaanplant of andere fysieke maatregelen, zoals afbakeningspalen.

6) transformatie Toerist info De Lutte
De behoeften van gasten en toeristen veranderen. Door de toegenomen digitalisering krijgen fysieke VVV-locaties een andere rol. Verhalen vertellen, interactie en beleving zijn hierbij belangrijke trends. Dit is dan ook de reden om te werken aan een transformatie naar een inspiratiepunt: een plaats waar beleving, inspiratie en interactiviteit van de gemeente en regio centraal staan. Deze gezamenlijke ontwikkeling geven wij met negen andere partners vorm. De totale kosten bedragen ongeveer € 30.000, waarvan wij € 15.000 bijdragen.

7) voordeel brandstof hybride aangedreven vrachtwagen
Dit voordeel op brandstof doet zich voor als wordt overgegaan tot de aanschaf van de hybride aangedreven vrachtwagen.

8) realisatie sporthal De Lutte
Zoals wij in de inleiding van deze Voorjaarsnota aangaven dient de toekomst zich nu aan. Momenteel zitten wij volop in de onderzoeksfase voor de realisatie van een sporthal in de Lutte over enkele jaren. De resultaten van het haalbaarheidsonderzoek worden op korte termijn verwacht. Op basis daarvan gaan we nader onderzoek doen naar verschillende scenario's en naar locaties.

9) reserve realisatie sporthal De Lutte
De daadwerkelijke realisatie van de sporthal laat nog jaren op zich wachten. Desondanks stellen wij voor om, ook in financiële zin, adequaat te anticiperen op de bouw van een sporthal. Onzeker is de uiteindelijke hoogte van het bedrag. Iedere – nu nog ruwe – schatting is op basis van de huidige informatie wellicht gedegen, echter in de toekomst ongewis. Wij zijn ons hiervan bewust. Om de realisatie van de sporthal mogelijk te maken wordt een reserve gevormd, waaruit (een deel van) de kapitaallasten van het te zijner tijd te autoriseren krediet worden gedekt.
Zodra het uiteindelijke bedrag vaststaat komen wij bij uw raad terug met een kredietvoorstel en de (aanvullende) dekking.

10) meerjarenonderhoud gebouwen (Mop) (I)
Om onze portefeuille gebouwen te onderhouden op niveau redelijk-goed conditiescore 2-3 (RGD-BOEI methode), is het noodzakelijk om vanaf 2024 het jaarlijks gemiddeld benodigde budget te verhogen met € 260.000. Dit is nodig aangezien de kosten voor meerjarig onderhoud in de komende tien jaren stijgen. Enerzijds betreft dit de prijsstijging in de markt, maar ook zien wij de komende jaren hogere onderhoudskosten aan gebouwen om de levensduur te verlengen.

11) meerjarenonderhoud gebouwen (Mop) (II)
Evenzeer is het nodig om onze Reserve voor Meerjaren onderhoud (MOP) met € 1.350.000 te verhogen, te verdelen over de jaren 2023, 2024 en 2025. Vorig jaar is onze gehele gebouwenvoorraad opnieuw geïnspecteerd volgens de RGD-BOEI methode en zijn de nieuwe kosten voor het MOP bepaald. De inspecties laten een groot aantal acute problemen zien, die wij graag zo vlot mogelijk oplossen. De reserve MOP is echter uitgeput. Om die reden is de eenmalige storting noodzakelijk.

12) Grasbetonklinkers
De raad heeft op 20 december 2022 de motie Grasbetonklinkers aangenomen. Met deze motie is het college gevraagd om inzichtelijk te maken of versneld grasbetonklinkers kunnen worden gelegd en wat hier de financiële consequenties van zijn. In de raadsinformatie van 17 januari 2023 hebben we aangegeven dat de aanleg van klinkers aan de Lutterzandweg, de Beuningerveldweg en de Punthuizerweg de hoogste prioriteit heeft. Het is haalbaar om de aanleg hiervan in de komende drie jaar te realiseren. Na aftrek van het reguliere budget, resteren deze kosten gedurende 2024, 2025 en 2026

13 en 14) adviseur Cultuur & Erfgoed
Erfgoed is een belangrijk onderdeel van onze (materiële en immateriële) nalatenschap. Het college hecht er waarde aan dat we deze voor toekomstige generaties behouden. Het unieke karakter van de gemeente Losser dat zich onder andere uit in het erfgoed vraagt erom dat wij een visie en beleid ontwikkelen om met zorg en aandacht deze nalatenschap benutten en te beheren. Uw raad heeft onlangs geconstateerd dat cultureel erfgoed in brede zin steeds meer integraal onderdeel uit gaat maken van ruimtelijk ordening en bouwprocessen. Ook in het gemeentelijk omgevingsbeleid speelt de inpassing van cultureel erfgoed een significante rol. Beeldbepalende (monumentale) panden, erven en boerderijen dienen beschermd te worden en behouden te blijven. Deze spelen ook een belangrijke rol in (cultuur)educatie en vormen een trekpleister voor recreatie en toerisme. Om te komen tot visie- en beleidsontwikkeling voor erfgoed stellen wij voor om structureel 0,67 fte. ‘beleidsadviseur erfgoed’ toe te voegen. Voor de toelichting op de overheadkosten wordt verwezen naar de ‘Algemene opmerking’ in paragraaf 5.2.1.3.

15) eenmalige ondersteuning CML
Het CML (Centrummanagement Losser) ontvangt een extra bijdrage van € 10.000 voor het fungeren als verbindende schakel tussen de gemeente en centrumondernemers bij de komende centrumontwikkelingen.

16) kapitaallasten
Betreft rente- en afschrijvingslasten die voortvloeien uit beschikbaar te stellen kredieten.

5.2.3 Opgave: Toekomstbestendig buitengebied

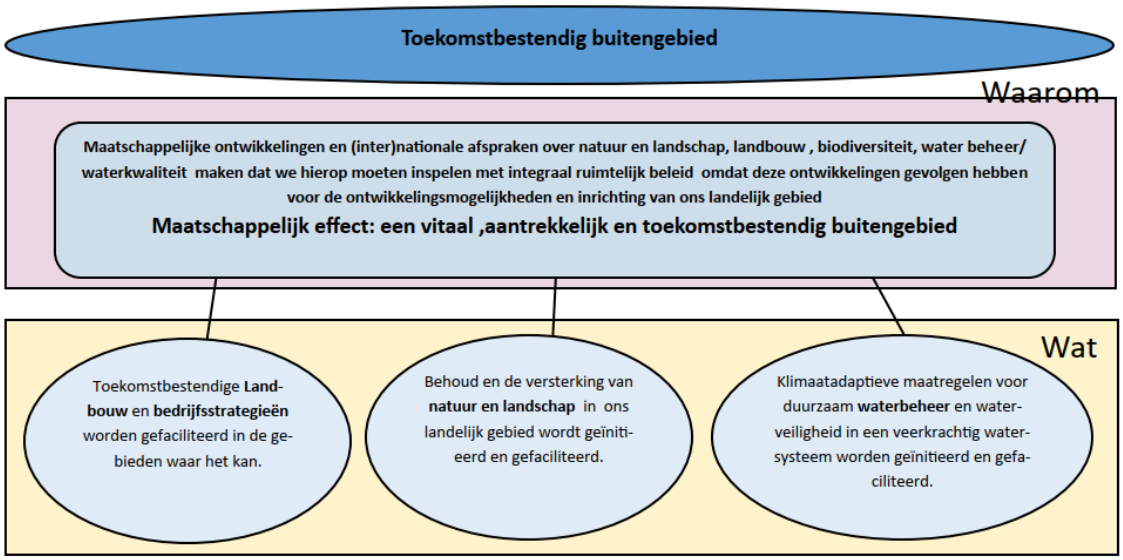
De volgende onderdelen komen in deze paragraaf aan de orde:

- 5.2.3.1 Inhoudelijke ambitie van de opgave.
- 5.2.3.2 Doelen binnen de opgave.
- 5.2.3.2 Voorstellen opgave en financiële doorrekening.

5.2.3.1 *Inhoudelijke ambitie van de opgave*

We staan voor grote opgaven op het gebied van de leefomgeving in het algemeen en dat geldt ook specifiek voor het landelijk gebied. De ruimte is schaars en we moeten keuzes (gaan) maken.
In Losser gaan we ons binnen deze opgave inzetten voor: 'Een vitaal, aantrekkelijk en toekomstbestendig buitengebied'

Maatschappelijke ontwikkelingen en (inter)nationale afspraken over natuur en landschap, landbouw , biodiversiteit, waterbeheer/waterkwaliteit maken dat we hierop moeten inspelen met integraal ruimtelijk beleid omdat deze ontwikkelingen gevolgen hebben voor de ontwikkelingsmogelijkheden en inrichting van ons landelijk gebied

5.2.3.2 *Doelen binnen de opgave*

De 3 bijbehorende doelen zijn:
1. toekomstbestendige landbouw;
2. behoud van Natuur en landschap;
3. klimaatadaptieve maatregelen.

Met de nodige energie werken wij continu aan bovenstaande doelen. Wij werken hierin zoveel als mogelijk regionaal samen en volgen nauwlettend de ontwikkelingen vanuit het rijk en de provincie.

Activiteiten op hoofdlijnen

- Actieve deelname in gebiedsprocessen in het landelijk gebied (o.a. PPLG).
- Afhankelijk van het verloop van de gebiedsprocessen, formuleren van ‘koploperprojecten’ in het landelijk gebied.
- Opstellen Strategie Klimaatadaptatie Losser
- Opstellen Bossenstrategie en actief participeren in pilot Bossenstrategie provincie.
- Uitvoeren deelprojecten buitengebied voortkomende uit de Omgevingsvisie Losser.

Uw raad heeft een landbouwreserve beschikbaar gesteld. Het budget van deze reserve besteden we momenteel aan personele inzet voor vertegenwoordiging en beoordeling van stukken die met name het PPLG betreffen. Daarnaast hebben we opdracht gegeven tot een nulmeting. We voeren een inventarisatie uit naar de beschikbare data inzake de agrarische sector.

5.2.3.2 *Voorstellen opgave en financiële doorrekening*

Tabel 5.2.3: voorstel opgave Toekomstbestendig buitengebied

	Onderwerp	Opgave	Dit jaar	Meerjarenperspectief/Begroting				Aard van de mutatie
			2023	2024	2025	2026	2027	
1	Inrichting percelen Bossenstrategie	Toekomstbestendig buitengebied			-25.000	-75.000		Wens/ambitie
	Totaal		€ 0	€ 0	-€ 25.000	-€ 75.000	€ 0	

1) inrichting percelen bossenstrategie

De provincie Overijssel werkt aan een pilotproject voor de provinciale bossenstrategie. Deze pilot vindt grotendeels plaats binnen de gemeente Losser vanwege de provinciale grondposities. De provincie stelt de gemeente Losser in de gelegenheid de hiermee ontstane kansen te benutten om daarmee bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen. Die kansen doen zich ruimschoots voor (op het gebied van vrijetijdseconomie en klimaatadaptatie). De voorgestelde investeringen zijn bedoeld voor het dekken van inrichtingskosten van de verworven percelen (denk hierbij aan de omgeving van de Drielandensteen en de ‘Blauwe ader’ Overdinkel).

5.2.4 Opgave: Bijdragen aan een beter klimaat

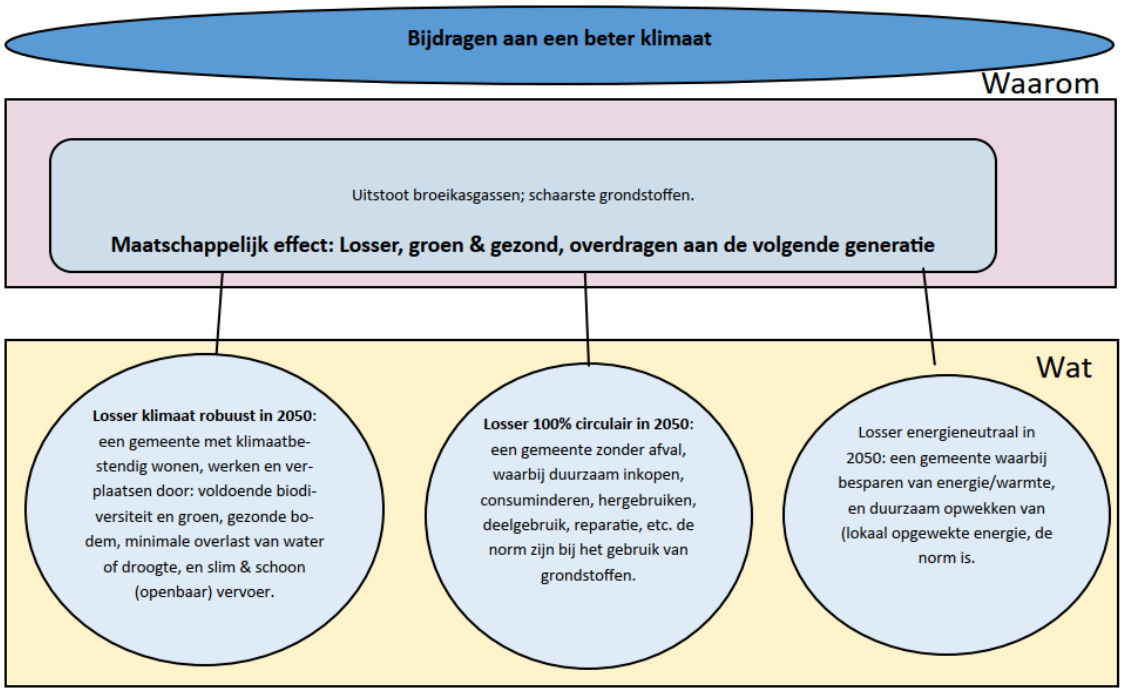
De volgende onderdelen komen in deze paragraaf aan de orde:

- 5.2.4.1 Inhoudelijke ambitie van de opgave.
- 5.2.4.2 Doelen binnen de opgave
- 5.2.4.3 Voorstellen opgave en financiële doorrekening.

5.2.4.1 Inhoudelijke ambitie van de opgave

Wereldwijd en landelijk zijn er klimaatafspraken gemaakt. Het is een tijd van nu of nooit; tussen nu en 2050 is de enige tijd die we krijgen om te voorkomen dat de aarde onomkeerbaar beschadigd raakt. Ook Losser moet aan de slag om een bijdrage te leveren om CO_2 uitstoot te verlagen en het gebruik van niet-hernieuwbare grondstoffen te beperken. Met de opgave 'Bijdragen aan een beter klimaat' beogen we:

Losser groen & gezond overdragen aan de volgende generatie

5.2.4.2 Doelen binnen de opgave

De gemeente Losser heeft bovenstaande opgave vertaald in 3 doelen:

a. Losser heeft een klimaat robuuste leefomgeving in 2050;
b. Losser is volledig circulair in 2050;
c. Losser is energieneutraal in 2050.

In de Programmabegroting 2023 heeft uw raad middelen beschikbaar gesteld op het gebied van duurzaamheid en het leveren van toegevoegde waarde aan deze opgave. Deze middelen zijn toereikend en wij werken continu aan bovenstaande doelen.

5.2.4.3 Voorstellen opgave en financiële doorrekening

Tabel 5.2.4: voorstellen opgave Bijdragen aan een beter klimaat

	Naam bestuurder	Onderwerp	Dit jaar	Meerjarenperspectief/Begroting				Aard van de mutatie
			2023	2024	2025	2026	2027	
1	Van Essen	Toekomstbestendig afvalbrengpunt (concept voor o.a. duurzaamheid en circulaire economie).	-25.000					Wens/ambitie
2	Van Essen	Kapitaallasten	0	-39.825	-39.066	-38.306	-37.547	Wens/ambitie
		Totaal	**-€ 25.000**	**-€ 39.825**	**-€ 39.066**	**-€ 38.306**	**-€ 37.547**	

1) toekomstbestendig Afvalbrengpunt (Abp)
Naar aanleiding van veranderende wettelijke eisen rondom afvalscheiding en -inzameling dient in de komende jaren geïnvesteerd te worden in het huidige Abp. Dit is het uitgelezen moment om te kiezen voor een opgavegerichte benadering van de problematiek en daarbij gebruik te maken van de kansen die zich op de huidige locatie aandienen. Een verkenning hierover heeft in 2021 plaatsgevonden en de verschillende scenario's zijn in november 2021 met de Raad gedeeld. Hierbij komt de autonome investering op basis van de wettelijke eisen op een investering van € 1 tot € 1,5 miljoen. Afhankelijk van aanvullende ambities op gebied van duurzaamheid en circulaire econome en de nadere uitwerking, zal deze inschatting worden bijgesteld. Vanwege de bestuurlijke ambities wordt voor 2023 een budget gevraagd voor de uitwerking van de in 2021 verkende scenario’s.

2) Kapitaallasten
Betreft rente- en afschrijvingslasten die voortvloeien uit beschikbaar te stellen kredieten.

5.3 Begrotingsprogramma ‘Wendbare Organisatie en Transparant Bestuur’

Binnen het in de titel genoemde programma is de opgave ‘Wendbare en betrouwbare organisatie, transparant openbaar bestuur’ opgenomen.

In het vervolg formuleren we voor deze opgave onze ambitie en de voorstellen.

5.3.1 Opgave: Wendbare en betrouwbare organisatie, transparant openbaar bestuur'

De volgende onderdelen komen in deze paragraaf aan de orde:
- 5.3.1.1 Inhoudelijke ambitie van de opgave.
- 5.3.1.2 Doelen binnen de opgave.
- 5.3.1.3 Voorstellen opgave en financiële doorrekening.

5.3.1.1 Inhoudelijke ambitie van de opgave

Externe omgeving

We willen dat het *'Onmeunig mooi (samen)leven, recreëren, ondernemen en werken'* is in de gemeente Losser. Dit gaat niet vanzelf. We hebben te maken met een externe omgeving die steeds complexer wordt en waarbij ontwikkelingen elkaar steeds sneller opvolgen.
Denk daarbij bijvoorbeeld aan klimaatverandering, digitalisering, vergrijzing en ontgroening, dalend vertrouwen in de politiek en overheden, polarisatie, mondigere samenleving, druk op de woningmarkt enz. Daarbij hebben we te maken met de uitvoering van landelijke en Europese wet- en regelgeving. Dit alles binnen een politieke context.

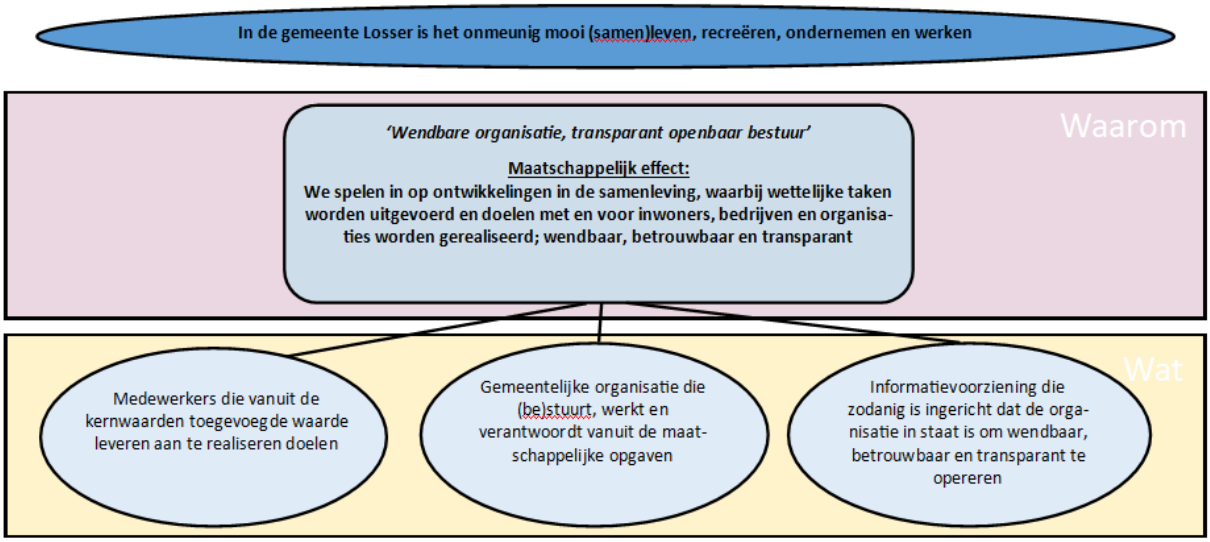
Tegen de achtergrond van deze dynamische externe omgeving willen we inspelen op ontwikkelingen in de maatschappij, zodat het mooi wonen blijft in Losser. Dit willen we met en voor de samenleving doen. Door de snel veranderende wereld om ons heen, zullen we als gemeentelijke organisatie steeds vooruit moeten blijven kijken en continu moeten doorontwikkelen om onze doelen te kunnen blijven bereiken.
Hiervoor moeten we als gemeente wendbaar zijn.

Opgave 'Wendbare organisatie, transparant openbaar bestuur'
Daarom is het te bereiken effect van de opgave 'Wendbare organisatie, transparant openbaar bestuur':

> *'We spelen in op ontwikkelingen in de samenleving, waarbij wettelijke taken worden uitgevoerd en doelen met en voor inwoners, bedrijven en organisaties worden gerealiseerd;*
> *wendbaar, betrouwbaar en transparant'*

Dat we continu moeten doorontwikkelen, wil ook zeggen dat we investeren in organisatieontwikkeling, dat organisatieontwikkeling van ons allemaal is en dat reflecteren, leren en ontwikkelen onderdeel is van het werk.

De opgave 'Wendbare organisatie, transparant openbaar bestuur' is ondersteunend aan de inhoudelijke opgaven, dat wil zeggen; binnen ontwikkelen om buiten de juiste dingen te kunnen doen. Het gaat hierbij om organisatiebrede doelen, die binnen met buiten verbinden. Vanuit deze opgave zetten we niet in op verbetering van inhoudelijke processen, maar wel op organisatiebrede ontwikkelprocessen die ondersteunend zijn aan de andere, inhoudelijke opgaven.

5.3.1.2 Doelen binnen de opgave

De doelen binnen deze opgave zijn opgebouwd vanuit een aantal bouwstenen om tot een effectieve organisatie te komen en hebben inhoud gekregen door middel van input vanuit de andere opgaven.
Doelen die bijdragen aan het te bereiken effect zijn:

a. Medewerkers die vanuit de kernwaarden toegevoegde waarde leveren aan te realiseren doelen
b. De gemeentelijke organisatie stuurt, werkt en verantwoordt vanuit de maatschappelijke opgaven
c. Informatievoorziening is zodanig ingericht dat de organisatie in staat is om wendbaar, betrouwbaar en transparant te opereren

Ad a. Medewerkers die vanuit de kernwaarden toegevoegde waarde leveren aan te realiseren doelen

De verwachting is dat de komende jaren voor de lokale overheidssector de krapte op de arbeidsmarkt blijft toenemen. Bij de gemeente Losser hebben we in de afgelopen jaren het percentage moeilijk vervulbare vacatures zien oplopen. De krappe arbeidsmarkt maakt dat medewerkers in krappe beroepsgroepen ook steeds vaker actief benaderd worden voor vacatures bij andere werkgevers. Dit kan tot meer uitstroom leiden, boven op het natuurlijke verloop.

De gedeelde uitdagingen voor gemeenten met betrekking tot het aantrekken en vasthouden van talent versterken enerzijds de concurrentie op de arbeidsmarkt, maar bieden op Twentse schaal anderzijds ook juist kansen om gezamenlijk de wervingskracht te vergroten.

Om onze doelen te kunnen blijven realiseren vanuit de kernwaarden van de organisatie, zorgen we dat we competente medewerkers aantrekken, ontwikkelen en behouden (vinden, binden, behouden) die werken vanuit de kernwaarden. Hiervoor

investeren we in een programma ‘Opgavegerichte personeelsstrategie’, waarbij onze HR-visie leidend is. Vooralsnog wordt dit gedekt uit bestaande middelen.

Ad b. De gemeentelijke organisatie stuurt, werkt en verantwoordt vanuit de maatschappelijke opgaven
We willen doelen realiseren met en voor inwoners en werken hierbij vanuit de bedoeling.
Dit wil zeggen dat we de vraag van de inwoner of ondernemer centraal zetten. We kijken wat het best passende antwoord is en vervolgens hoe dit past binnen de regels. Dit betekent procesmatig:
Het achterhalen van de behoefte achter de vraag van de inwoner, ondernemer of organisatie die bij de gemeente binnenkomt. Inhoudelijk betekent dit dat we een waardevolle bijdrage leveren aan welzijn, welbevinden en bestaanszekerheid (veilige samenleving) van onze inwoners, ondernemers en organisaties. Een manier om dit te doen is opgavegericht werken.

Hiermee leggen we de focus op (toekomstige) complexe maatschappelijke vraagstukken, zodat het ook in de toekomst onmeunig mooi samenleven, recreëren, werken en ondernemen blijft. We willen met opgavegericht werken overzicht creëren, beter kunnen sturen op doelen, doelen meer in samenhang en verbinding op te pakken en deze met inwoners, bedrijven en organisaties te realiseren.
Opgavegericht werken is dus niet alleen een ordening van vraagstukken en doelen, maar vraagt ook om andere samenwerkingsverbanden, integraal werken, meer in contact met de buitenwereld en een gedegen, soepel ambtelijk en bestuurlijk samenspel. Het is voornamelijk een cultuurontwikkeling, waarbij kennis, competenties en houding en gedrag van medewerkers extra aandacht verdienen.

Om opgavegericht te besturen, sturen, werken en leren, geven we het proces opgavegericht werken vorm en vindt een doorontwikkeling van inwonerparticipatie plaats. Dit wordt uit bestaande middelen, die bij de Programmabegroting 2023 beschikbaar zijn gesteld, gedekt. Inmiddels is aanvullende formatie geworven om op korte termijn nog slagvaardiger te zijn.

Ad c. Informatievoorziening is zodanig ingericht dat de organisatie in staat is om wendbaar, betrouwbaar en transparant te opereren
De samenleving wordt steeds complexer. We willen werken met en voor de samenleving. De organisatie van de gemeente Losser moet zodanig worden ingericht dat deze zich hierop continu kan aanpassen. In toenemende mate zullen technologische ontwikkelingen hun invloed hebben op de wijze waarop maatschappelijke vraagstukken benaderd en gerealiseerd worden. In de komende jaren zullen verdere stappen worden genomen in de ontsluiting en koppeling van gegevens, waarbij continu de vraag is op welke wijze de overheid deze mogelijkheden kan, mag en wil gebruiken voor het realiseren van maatschappelijke vraagstukken in relatie tot de scheiding tussen de publieke en de private sfeer. De gemeente Losser zal ook de komende jaren gebruik maken van nieuwe technologische ontwikkelingen om stappen te zetten op het gebied van beschikbaarheid, toegankelijkheid en transparantie van overheidsinformatie. We willen dat inwoners ook op het gebied van informatievoorziening en digitalisering

zoveel mogelijk eigen regie kunnen houden. Wij hebben hierin een dienstverlenende en faciliterende rol. De visie op dienstverlening is hierbij leidend. Uiteindelijk gaat het erom dat we voor inwoners, bedrijven en organisaties zorgen dat we betrouwbaar en veilig omgaan met hun persoonlijke gegevens.

Voorstel Datagedreven werken
Door datagedreven werken, werk je met meetbare gegevens, waardoor je objectievere beslissingen kunt nemen. Hierdoor ben je in staat om het echte probleem helder te krijgen en de juiste oplossing voor dat probleem te ontwikkelen. Daarbij helpt datagedreven werken om je beleid efficiënter te maken en de verantwoording beter neer te zetten.
Datagedreven werken heeft niet alleen een technische interne kant, maar richting inwoners, bedrijven en organisaties helpt het om transparanter te communiceren over waarom je iets aanpakt en waarom je voor een bepaalde oplossing kiest.
Je kunt met meer vertrouwen middelen toewijzen en langetermijnplannen opstellen maakt gebruik van data om beleidskeuzes te onderbouwen (het juiste doen) Kortom: datagedreven werken is randvoorwaardelijk voor het bepalen en de uitvoering van onze doelen en het draagvlak dat daarvoor nodig is. Alles in het teken van publieke meerwaarde! Een datagedreven organisatie worden gebeurt niet vanzelf. De transformatie naar een datagedreven organisatie vergt een organisatie brede datamanagement aanpak. Dit vraagt om de juiste mensen, rollen, verantwoordelijkheden, cultuurverandering, techniek en tools en een stap voor stap aanpak (proces) om waarde uit data te halen. Deze organisatie brede aanpak en de benodigde middelen zijn uitgewerkt in een adviesrapport en behelst 1 fte.
In overleg met Enschede (dvo) wordt hier invulling aan gegeven.

Ten slotte
Bovenstaande doelen staan niet op zichzelf. Integendeel, ze zijn met elkaar verbonden en hebben allen invloed op elkaar.

Inhoud is leidend als het gaat om het realiseren van de opgave, financiën zijn ondersteunend. De financiële gezondheid van de gemeente Losser is echter wel een randvoorwaarde om het effect van de opgave wendbare organisatie, betrouwbaar, transparant openbaar bestuur te kunnen bereiken.

5.3.1.3 *Voorstellen opgave en financiële doorrekening*

Tabel 5.3: voorstellen opgave Wendbare en betrouwbare organisatie

	Onderwerp		Meerjarenperspectief/Begroting				Aard van de mutatie
		2023	2024	2025	2026	2027	
1	Datagedreven werken		-231.667	-216.667	-206.667	-201.667	Wens/ambitie
2	Verhoging vergoeding medewerkers stembureau en locatiekosten		-11.400	-11.400	-11.400	-11.400	Niveau handhaven
3	Verkenning wens van de organisatie om te gaan werken met vrijwilligers in het dorpsarchief		-10.000				Wens/ambitie
4	Fraudebestrijding aan de balie		-4.300	-4.240	-4.180	-4.120	Moeten
5	Rechtmatigheidsverantwoording		-50.000	-50.000	-50.000	-50.000	Moeten
6	Overhead rechtmatigheidsverantwoording		-13.000	-13.000	-13.000	-13.000	Moeten
7	Planning en Control		-55.000	-55.000	-55.000	-55.000	Niveau handhaven
8	Overhead planning en Control		-13.000	-13.000	-13.000	-13.000	Niveau handhaven
9	Medewerker netwerksamenwerking en economie	-50.000	-100.646	-100.646	-100.646	-100.646	Wens/ambitie
10	Overhead medewerker netwerksamenwerking	-6.500	-13.000	-13.000	-13.000	-13.000	Wens/ambitie
11	0,5 fte. adviseur P&O		-44.000	-44.000	-44.000	-44.000	Niveau handhaven
12	Overhead adviseur P&O		-13.000	-13.000	-13.000	-13.000	Niveau handhaven
13	Kinderburgemeester en kinderraad		-6.000	-6.000	-6.000	-6.000	Moeten
14	Digitale transitie		-1.000.000				Niveau handhaven
15	Digitale transitie		1.000.000				Niveau handhaven
16	Digitale transitie - datagedreven werken		-70.000	-70.000	-70.000	-70.000	Niveau handhaven
17	Digitale transitie - moderniseren cloud landschap						Niveau handhaven
18	Contractbeheer		-15.000	0	0	0	Moeten
19	Capaciteit veiligheid	-20.000	-40.000				Niveau handhaven
20	Capaciteit veiligheid	-35.000	-75.000				Wens/ambitie
21	Overhead capaciteit veiligheid	-6.500	-13.000				Wens/ambitie
22	Buurtbemiddeling	-13.000	-20.000				Niveau handhaven
23	Concierge (24 uur) 't Lossers hoes	-22.000	-42.400	-42.400	-22.000		Wens/ambitie
24	Overhead concierge	-6.500	-13.000	-13.000	-6.500		Wens/ambitie
25	Juridisch medewerker privaatrecht (0,5 fte), incl overhead		-42.000	-42.000			Wens/ambitie
26	Evaluatie `t Lossers Hoes na 5 jaar.	-15.000					Wens/ambitie
27	Reserve lastenverlichting		-500.000				Wens/ambitie
28	Reisdocumentenpiek verruiming openingstijden		-53.000	-54.000	-81.500	-94.500	Moeten
29	Meeropbrengsten Leges Reisdocument Burgerzaken		53.000	54.000	81.500	94.500	Moeten
30	Cao verplichting: bijdrage aan vakbond		-4.000	-4.000	-4.000	-4.000	Moeten
31	Faciliteren Raad	-3.800	-4.800	-4.800	-4.800	-4.800	Moeten
	Totaal	**-€ 178.300**	**-€ 1.404.213**	**-€ 716.153**	**-€ 637.193**	**-€ 603.633**	

1) datagedreven werken
In het voorgaande onderdeel c) van deze paragraaf is dit voorstel uitvoerig toegelicht.

2) verhogen vergoeding medewerkers stembureau
We verhogen de vergoeding voor werkzaamheden van medewerkers in het stembureau. Dit om te zorgen voor voldoende bezetting en een passende vergoeding voor werkzaamheden in een stembureau. De kwaliteitseisen worden landelijk steeds strenger. De verhoging voor voorzitters bedraagt € 150 en stembureauleden € 50 bruto. Overige medewerkers ook met € 50. We verhogen de representatievergoeding van locaties met € 150 vanwege hogere energieprijzen en de toegankelijkheidseisen van een gebouw.

3) verkenning werken vrijwilligers in dorpsarchief
Onderzoek vindt plaats om de mogelijkheden en de kosten in beeld te brengen.

4) fraudebestrijding aan de balie
Fraudebestrijding aan de balie burgerzaken wordt steeds belangrijker. Dit betreft het onderhoud van de apparatuur. De kosten met betrekking tot de investering zijn in de vorige Voorjaarsnota toegekend. Het gaat om een intensivering van bestaande taken, die Enschede in het kader van de dvo voor ons verricht.

5 en 6) rechtmatigheidsverantwoording
In 2023 wordt een implementatieplan opgesteld voor de rechtmatigheidsverantwoording door het college, het invulling geven aan frauderisicomanagement en het duurzaam voldoen aan de door de Belastingdienst te stellen eisen. Het gevraagde budget is nodig om deze drie ontwikkelingen op een verantwoorde wijze in kunnen voeren. Daarbij is geen rekening gehouden met mogelijke extra inzet binnen teams/O&S.
Voor de toelichting op de overheadkosten wordt verwezen naar de ‘Algemene opmerking’ in paragraaf 5.2.1.3.
In overleg met Enschede (dvo) wordt hier invulling aan gegeven.

7 en 8) planning en control (p&c)
In de afgelopen is de 'druk' op de p&c/financiële ondersteuning toegenomen. Belangrijke redenen hiervoor zijn: het toenemend aantal Sisa-regelingen, meer projecten waarbij financiële inbreng wordt verwacht en een grotere ondersteuningsbehoefte vanuit de organisatie. Voor het op peil kunnen houden van de noodzakelijke p&c en financiële ondersteuning, is al budget beschikbaar voor extra 0,5 fte. Op dit moment vindt een onderzoek plaats naar de gewenste financiële ondersteuning. De verwachting is dat de gewenste/verwachte financiële ondersteuning (door Enschede) hoger zal zijn dan op dit moment is te leveren.
Voor de toelichting op de overheadkosten wordt verwezen naar de ‘Algemene opmerking’ in paragraaf 5.2.1.3.
In overleg met Enschede (dvo) wordt hier invulling aan gegeven.

9 en 10) adviseur netwerksamenwerking
Het college hecht een toenemend belang aan het versterken en onderhouden van het netwerk met de Duitse buurgemeenten, overige gemeenten in Twente en andere partners. Dit gebeurt via de lijn van de inhoud, zodra die verbinding er is. Daar waar het netwerk er bestuurlijk en/of ambtelijk nog niet is of in algemene zin moet worden onderhouden is geen specifieke capaciteit beschikbaar. Daardoor komen sommige (kansrijke) contacten niet of onvoldoende tot stand of tot bloei. De adviseur netwerksamenwerking gaat (pro)actief op zoek naar kansen voor onze gemeente.
Voor de toelichting op de overheadkosten wordt verwezen naar de ‘Algemene opmerking’ in paragraaf 5.2.1.3.

11 en 12) adviseur personeel & organisatie (p&o)
De personele formatie is in de afgelopen jaren geleidelijk substantieel toegenomen en ook nu wordt in de Voorjaarsnota weer voorzien in formatie-uitbreiding. De huidige arbeidsmarkt vraagt om een optimaal, blijvend actueel en passend

personeelsbeleid waarbij aandacht voor ontwikkeling van medewerkers van het allergrootste belang is.
Daarnaast is aandacht voor (bestuurlijke) integriteit in de huidige tijd van steeds groter belang. Het gaat hierbij vooral om advisering over casuïstiek, coördineren / ontwikkelen van de aanpak en zorgen dat nieuwe regelgeving bekend en geïmplementeerd wordt.
Voor de toelichting op de overheadkosten wordt verwezen naar de ‘Algemene opmerking’ in paragraaf 5.2.1.3.

Het gaat om een intensivering van bestaande taken, die Enschede in het kader van de dvo voor ons verricht.

13) kinderburgemeester en kinderraad
Conform het uitvoeringsplan kinderburgemeester zijn deze middelen nodig voor contributie NGKB.

14, 15, 16) digitale transitie (vorming reserve)
Er is opwaartse druk door digitalisering van de samenleving (digitale transitie). Ook onze primaire processen worden in toenemende mate vaker gedigitaliseerd. We moeten intern zelf ook digitaliseren om bij te kunnen blijven qua werkdruk. Immers deze druk van buiten (digitaliseringswetgeving, problemen arbeidsmarkt) hebben wij zelf ook. Ondersteuning van taken is iets anders dan bedrijfsvoering, het is belangrijk een stevige (bedrijfsvoering) productiekern neer te zetten voor de gedigitaliseerde productie; de processen op orde en de interactie met inwoners goed regelen (proactief, vooraf en integraal). Hiervoor is een oplopende reeks nodig in de periode 2024-2027. Hiermee lopen we ‘in de pas’ met Enschede.

Ook het verder moderniseren van het Cloud-landschap vraagt meer inzet. In het eerste kwartaal van 2024 zal het externe Cloud-landingsplatform gereed zijn en wordt een begin gemaakt de voornaamste applicaties op dat platform in te richten (opzet en uitvoering bouw platform is bekostigd door de gemeente Enschede). Voor die modernisering en inrichting is ongeveer € 100.000 per jaar nodig. Ook hiermee lopen we in de pas met de gemeente Enschede.

Door bovengenoemde ontwikkelingen moeten in de komende jaren in onze IT-huishouding omvangrijke investeringen worden gedaan. Over een periode van vier jaar schatten wij deze in op € 1 miljoen. De verdeling van deze kosten over de vier jaarschijven is nog ongewis. Evenzeer kan op dit moment nog niet worden ingeschat of deze kosten een structureel karakter hebben. Om die reden willen wij voor dit doel een reserve van € 1 miljoen vormen, te dekken uit de Algemene risicoreserve. In overleg met Enschede (dvo) wordt hier invulling aan gegeven.

De structurele bijdrage van € 70.000 is nodig voor het inrichten, sturen en ordenen van Datagericht werken (ook hiermee loopt Losser in de pas met Enschede). Ook hier wordt in overleg met Enschede invulling aan gegeven.

18) contractbeheer
Versterking op contractbeheer is nodig, aangezien contracten steeds complexer worden en de vorm verandert. Hoofdlijn is de verschuiving van koopcontracten naar huur in maandelijkse termijnen met vaak digitale inventarisatie door de leverancier en betaling en versplintering van contracten waar door het zicht op het gebruik speciale expertise vergt.
Genoemd bedrag is nodig om na te gaan hoe hieraan in Losser het beste invulling kan worden gegeven.

19, 20 en 21) capaciteit veiligheid
In de zomer van 2021 is het veiligheidsbeleid door de raad vastgesteld. Vanwege meerdere oorzaken zoals de coronapandemie, de vluchtelingencrisis en de door omstandigheden beperkte beschikbaarheid van de destijds betrokken beleidsadviseur veiligheid, is daarna onvoldoende invulling gegeven aan de uitvoering van dit beleid. Om dit alsnog te kunnen doen, en om hier een extra impuls aan te geven, is er extra inzet nodig voor de uitvoerende werkzaamheden. Hiervoor vragen we in 2023 € 20.000 en in 2024 € 40.000.
Daarnaast willen we stevig en integraal inzetten op het gebied van ondermijning. Om een gedegen aanpak op te zetten, integraal en opgavegericht te werken en de samenwerking solide vorm te geven willen we een tijdelijk projectleider aanstellen. We sturen met name op het voeren van coördinatie op dit thema en staan voor een proactieve aanpak. Indien aantoonbaar blijkt dat structurele inzet noodzakelijk is, zullen we dit betrekken bij de Voorjaarsnota 2025. In deze Voorjaarsnota vragen we eenmalig in 2023 € 35.000 en in 2024 € 75.000. Voor de toelichting op de overheadkosten wordt verwezen naar de ‘Algemene opmerking’ in paragraaf 5.2.1.3. Het gaat om een intensivering van bestaande taken, die Enschede in het kader van de dvo voor ons verricht.

22) buurtbemiddeling
We hebben te maken met een steeds complexer wordende maatschappij. Een maatschappij waarin lontjes vaak steeds korter worden, wat resulteert in bijvoorbeeld oplopende spanningen tussen buren. Daarvoor is in 2022 een start gemaakt met “Buurtbemiddeling”. Op basis van een evaluatie wordt nagegaan of hieraan een structureel vervolg wordt gegeven. Met daarbij als kanttekening dat de uiteindelijke kosten voor de gemeente hoger kunnen uitvallen vanwege de inzet Buurtbemiddeling bij particuliere woningeigenaren.

23 en 24) conciërge ’t Lossers hoes
Wij willen een gastvrij Lossers Hoes waarin iedereen zich welkom voelt. Overlast willen we tot een minimum beperken en het naleven van gewenste omgangsvormen en bijbehorend gedrag worden momenteel – met behulp van een professioneel (beveiligings)bedrijf – bevorderd. Echter gastvrijheid en gepaste omgangsvormen zouden vanzelfsprekend moeten zijn. Om dit te borgen stellen we voor een conciërge aan te stellen, die ook gastheertaken vervuld (bijvoorbeeld door gasten naar vergaderruimtes te begeleiden). In eerste instantie willen we dit voor een periode van drie jaar inzetten. Voor de toelichting op de overheadkosten wordt verwezen naar de ‘Algemene opmerking’ in paragraaf 5.2.1.3.

25) juridisch medewerker privaatrecht
De afgelopen jaren zetten we nadrukkelijk in op het terugvorderen van gemeentelijke gronden. Dit leidt tot extra procedures en andere juridische trajecten. In 2025 evalueren we deze aanpak en gaan we na of deze dient te worden gecontinueerd.

26) evaluatie ’t Lossers hoes na vijf jaar
Het college wil, na vijf jaar gebruik van `t Lossers Hoes, een evaluatie uitvoeren in relatie tot ontwikkelingen buiten `t Lossers Hoes. Hiervoor willen we een onafhankelijk adviesbureau inzetten.

27) reserve lastenverlichting
De financiële positie van de gemeente Losser maakt het mogelijk om lasten van onze burgers te verlichten. Wij stellen het volgende voor. In 2024 wordt een reserve Lastenverlichting gevormd, waaruit in principe jaarlijks een lastenverlichting van € 250.000 op de Afvalstoffenheffing wordt gedekt. Dit bedrag leidt tot een korting op de aanslag van ongeveer € 25 per Losserse huishouden. Als het rekeningresultaat het toelaat (batig is), wordt jaarlijks ook € 250.000 ten laste van het resultaat aan deze reserve toegevoegd. Als de reserve in enig jaar geen saldo meer heeft, vindt dat jaar geen lastenverlichting plaats.

28 en 29) reisdocumentenpiek
Om de vijf jaar hebben wij een piek of een dal in het aantal aanvragen reisdocumenten. Vanaf 2024 begint de piek. Het afgeven van reisdocumenten is een wettelijke taak. Hiervoor zullen we extra openingstijden moeten hanteren en extra personeel moeten aantrekken. Het gaat om een intensivering van bestaande taken, die Enschede in het kader van de dvo voor ons verricht.
Hier tegenover staan extra legesopbrengsten, waardoor per saldo geen financieel effect ontstaat op de begroting.

30) CAO-verplichting
Vanwege een cao-afspraak dient de werkgeversbijdrage aan de vakbond te worden verhoogd.

31) faciliteren raad
Het college is verplicht de raad te faciliteren met ICT en bijbehorende abonnementen. Uit een inventarisatie blijkt dat er tenminste zeven raadsleden zijn die gebruik willen maken van een telefoon inclusief abonnement (€ 380 / jaar).
Het gaat om een intensivering van bestaande taken, die Enschede in het kader van de dvo voor ons verricht.

5.4 Investeringen

Op de volgende pagina presenteren we de voorgestelde investeringen.

	Wat voor soort investering?	Onderwerp	Start investering	Einde investering	Investeringsbedrag					Afschr. Duur	Kapitaallast eerste jaar
					2023	2024	2025	2026	2027		
1	Vervangingsinvestering	Vervanging landmeetkundige apparaten	2024	2025		€ 7.200	€ 7.200	€ 7.200		5	-€ 4.741
2	Vervangingsinvestering	renovatie basisschool Pax Christi	2025	2026			€ 2.241.900			25	-€ 140.119
3	Vervangingsinvestering	renovatie basisschool Veldzijde	2025	2026			€ 2.588.000			25	-€ 161.750
4	Vervangingsinvestering	Haalbaarheidsonderzoek Mariaschool/dorpshuis Beuningen	2023		€ 255.000						Lasten al gedekt in de begroting 2023
5	Vervangingsinvestering	Nieuwbouw Mariaschool/dorpshuis	2023		€ 1.936.000						Lasten al gedekt in de begroting 2023
6	Nieuwe investering	Aankoop perceel grond t.b.v. pleinontwikkeling centrum De Lutte	2023		€ 185.000					20	€ 4163 (alleen rente)
7	Nieuwe investering	Extra investeringsbudget aanschaf hybride aangedreven vrachtwagen	2023		€ 270.000					8	-€ 39.825
8	Nieuwe investering	Een gastvrij Lossers Hoes	2023		€ 75.000					15	-€ 6.688
9	Nieuwe investering	Verduurzaming panden gemeente Losser naar gasloos en energieneutraal	2023		€ 1.995.000					15	nog niet bekend
10	Vervangingsinvestering	Vervanging Openbare Verlichting, jaarschijf 2027.		2027 en verder					€ 200.000	25	-€ 12.500
11	Nieuwe investering	Aloysius locatie	2024	2025		€ 2.700.000				25	nog niet bekend
12	Nieuwe investering	Vervolgfase uitvoeringsprogramma KWI De Lutte (o.a. synergieprojecten Hanhofweg, Kroepsweg).	2025	2026			€ 900.000			40	-€ 42.750
13		Indexering krediet pleinontwikkeling de Lutte	2024	2024		€ 800.000				40	-€ 38.000
14		Indexering kredieten Dinkeldal / 'Laga fietspad'.	2023		€ 150.000					25	-€ 9.375
15	Nieuwe investering	De Muchte; herinrichting bestaande fysieke leefomgeving in samenhang met inbreidingsplan De Muchte.	2025	2025			€ 500.000			20	-€ 36.250
16	Nieuwe investering	Enschedesestraat.	2024	2024		€ 530.000				20	-€ 38.425
17	Nieuwe investering	Herstructurering Vogelbuurt kern Losser (gebieds- en opgavegerichte aanpak).	2024			€ 100.000				5	-€ 22.250
18	Vervangingsinvestering	Vervanging Wegen.	2025	2025			€ 200.000	€ 200.000	€ 950.000	20	-€ 14.500

1) vervanging landmeetkundige apparaten

Het team GEO informatie is verantwoordelijk voor het correct inwinnen en bijhouden van de geometrie waaronder de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) en de Basisregistratie Grootschalige Topografie (BGT), binnen de wettelijke kwaliteitscriteria. Voor een groot deel worden de gegevens buiten ingewonnen met behulp van landmeetkundige instrumenten. De in gebruik zijnde apparatuur is inmiddels sterk verouderd. Er zijn geen garanties meer dat nieuwe onderdelen beschikbaar zijn indien zich een storing voordoet en een onderdeel vervangen moet worden. In dat geval kunnen we niet voldoen aan de wettelijke taken. Samen met de gemeente Enschede kopen wij drie landmeetkundige apparaten.

2 en 3) renovatie basisscholen Pax Christi en Veldzijde

In de programmabegroting 2023 is voor de jaarschijf 2024 een voorbereidingskrediet opgenomen voor de renovatie van de basisscholen Veldzijde en Pax Christi. Dit voorbereidingskrediet wordt in het jaar voor de daadwerkelijke investering voorzien. Voor beide renovaties wordt een businesscase opgesteld, waarin niet alleen de benodigde investering wordt geraamd, maar ook de dekking vanuit gemeente en schoolbestuur wordt benoemd. Om daarna direct te kunnen starten met de renovatie is een bouwkrediet noodzakelijk. Voorstel is daarom in de programmabegroting 2024 voor de jaarschijf 2025 ook het bouwkrediet op te nemen. Hierbij is vooralsnog aangesloten bij de in het IHP genoemde bedragen (prijspeil 2021, renovatie = 50-

70% van nieuwbouwkosten). Hierbij gaan we er vanuit dat de gemeente vanaf 2025 ook verantwoordelijk is voor renovatie.

4 en 5) Mariaschool/dorpshuis Beuningen
In de Programmabegroting 2023 zijn de kapitaallasten van beide kredieten opgenomen. Hiermee komen ook de kredieten beschikbaar. In overleg met betrokken partijen zijn de voorbereidingen gestart.

6) aankoop perceel grond pleinontwikkeling centrum De Lutte
In maart 2022 heeft de Raad de ontwerp-visie 'Centrumplein De Lutte' vastgesteld. Voor de realisatie van de pleinontwikkeling is echter nog een perceel grond noodzakelijk. Na (langdurige) gesprekken met de eigenaar is overeenstemming bereikt en is de gemeente in de gelegenheid het perceel grond te verwerven.

7) aanschaf hybride aangedreven vrachtwagen
De ambitie is om het eigen wagenpark te verduurzamen. Dit vraagt om een andere benadering voor de vervanging van materieel (o.a. bij het servicebedrijf). We kijken hierbij naar een duurzame vorm van transport. Momenteel staan we voor de vervanging van een vrachtwagen. Voorstel is om te kiezen voor een hybride variant (combinatie elektrisch en diesel). Het opgevoerde bedrag zijn de *meerkosten* (ten opzichte van een vrachtwagen die volledig op diesel rijdt), daar waar het de aanschaf van deze vrachtwagen betreft. Bij aanschaf wordt een jaarlijkse besparing van € 7.750 gerealiseerd (dit voordeel is in het onderdeel exploitatie meegenomen).

8) een gastvrij Lossers Hoes
We willen `t Lossers Hoes gastvrij en toegankelijk houden. Daarbij willen we actief reageren wanneer zich situaties voordoen die overlast (kunnen) veroorzaken en bij voorkeur maatregelen treffen die dat voorkomen. Hierbij denken we onder andere aan extra paslezers en afsluitbare glazen schuifdeuren.

9) verduurzaming panden gemeente Losser
Met de raadsinformatie (en bijbehorende bijlage) d.d. 30 mei 2023, nr. 23.0015355, is de raad hierover geïnformeerd.
Genoemd bedrag is een krediet om de komende zeven jaar onze panden versneld te verduurzamen en 95% CO2-neutraal te maken voor 2030. De investering levert ook de nodige energiebesparing op gas op. Dit vertaalt zich in een structureel financieel voordeel. Er wordt tot uitvoering overgegaan als sprake is van een acceptabele terugverdientijd. De besparingen worden dan ook financieel verwerkt. Indien subsidies kunnen worden aangevraagd en die kans is aanwezig, dan wordt het verminderd met dit krediet.

10) vervanging openbare verlichting
Conform het collegebesluit 17 november 2017, aangaande het vervangingsplan openbare verlichting, gedurende tien jaar gefaseerd opnemen van vervangingskredieten in de P&C-cyclus.

11) Aloysius locatie
Voor zover we nu kunnen beoordelen bedragen de indicatieve investeringskosten ten behoeve van herinvulling van de Aloysiusschool € 2.700.000. In oktober 2023 kan een reële inschatting van het investeringsbedrag worden gemaakt en ook van de exploitatielasten en -baten. Vanwege deze onzekerheid worden nu nog geen kapitaallasten over de investering gerekend.

12) uitvoeringsprogramma KWI De Lutte
In maart 2017 heeft de Raad de visie "Kwaliteitsimpuls De Lutte" vastgesteld. Dit betreft een integrale, gebiedsgerichte (ontwerp)visie welke naadloos aansluit op het opgavegericht werken dat nodig is om bij te dragen aan de hedendaagse maatschappelijke opgaven. De uitvoering van de visie vindt gefaseerd plaats, op basis van een dynamisch investeringsprogramma dat wordt gestuurd aan de hand van technische noodzaak, kansen en andere ontwikkelingen die zich voordoen. Tot en met 2024 wordt gewerkt aan de deelprojecten waarvan de uitvoering onlangs is gestart (waaronder de pleinontwikkeling). De volgende fase (vanaf 2025) richt zich met name op de verdere verbetering van de dorpsranden en entrees in synergie met ontwikkelingen die momenteel spelen.
Het betreft de volgende fase van met name de noordelijke dorpsranden, waarvan de omgeving Kroepsweg/voormalige centrumhal Luttermolenveld en de omgeving Hanhofweg/Bentheimerstraat-Peulkespad het meest in het oog springen. In beide deelgebieden spelen meerdere uitdagingen die met de voorziene integrale aanpak tot verbetering zullen leiden. Zo zijn er op dit moment in de omgeving Hanhofweg/Bentheimerstraat problemen met de verkeersveiligheid, wateroverlast bij de woningen, waterkwaliteit beeksysteem landelijk gebied. Ruimtelijke ontwikkelingen bij onder andere ’t Kaempke bieden synergiekansen voor de economische motor vanuit de vrijetijdseconomie. Door het stellen van KGO eisen (kwaliteitsimpuls groene omgeving) aan deze ontwikkelingen, ontstaan synergiekansen. Zodoende wordt tegelijkertijd bijgedragen aan doelstellingen op gebied van: inclusie, een klimaatrobuuste en verkeersveilige woon- en leefomgeving en wordt ook bijgedragen aan klimaatdoelstellingen in het landelijk gebied.
Bij de omgeving Kroepsweg/Luttermolenveld is eveneens sprake van meerdere ruimtelijke ontwikkelingen waardoor ook door derden wordt geïnvesteerd in de directe woon- en leefomgeving in hetzelfde gebied. Door een integrale aanpak van doelstellingen vanuit de visie KWI de Lutte en de ruimtelijke ontwikkelingen die spelen, wordt ook in deze omgeving bijgedragen aan doelstellingen vanuit opgaven in zowel de kern als het buitengebied (onder andere ruimtelijke kwaliteit, klimaatadaptatie, klimaatrobuuste woonomgeving wijk Luttermolenveld).
De vermelde investeringen betreffen de ‘ontbrekende middelen’. Vanuit autonome kredieten/budgetten en vanuit externe middelen wordt eveneens bijgedragen aan de vermelde ontwikkelingen.

13) indexering krediet pleinontwikkeling De Lutte
In maart 2022 is de ontwerpvisie voor het plein, na een intensief en breed participatietraject, door de raad vastgesteld. Conform de systematiek van het MIP is echter in de jaren daarvoor (met name via de Voorjaarsnota 2021), op basis van

investeringsindicaties op hoofdlijnen, ‘financiële ruimte’ gemaakt in het meerjarenperspectief.
In de afgelopen twee jaar zijn de prijzen van bouwmaterialen (buitengewoon) sterk gestegen. Indexering van de beschikbaar gestelde kredieten is dan ook noodzakelijk om de door de raad vaststelde ontwerpvisie te kunnen realiseren. Om het indexeringsbedrag te bepalen is gewerkt met de landelijke CBS-index voor de GWW-sector. Indexering van bijvoorbeeld januari 2021 naar januari 2023 komt hierbij uit op 19,4%.

14) indexering kredieten Dinkeldal en ‘Laga fietspad’
Indexering bestaande kredieten vanwege (buitengewoon) gestegen bouwkosten.

15) De Muchte: herinrichting fysieke leefomgeving
De integrale gebiedsontwikkeling de Muchte en omliggende leefomgeving is inmiddels uitgewerkt tot VO. Op basis hiervan is een geactualiseerde investeringsraming opgesteld. Indexering en actualisering leidt tot een investeringsvoorstel van € 500.000. (De totale kosten bedragen € 2,4 miljoen. € 1,9 miljoen is al gedekt uit autonome middelen).

16) Enschedesestraat
Het investeringsvoorstel is opgebouwd uit twee delen: een indexering (op basis van het CBS indexcijfer GWW-sector) over de aanvullende kredietruimte van 2021 naar het investeringsjaar 2024
(€ 130.000). Verder wordt een subsidieaanvraag voorbereid van € 400.000. Deze aanvraag wordt als kansrijk ingeschat, maar is niet gegarandeerd. Uit oogpunt van voorzichtigheid zijn ook de lasten van dit investeringsvoorstel al in het meerjarenperspectief meegenomen. Begin 2024 wordt uitsluitsel over de subsidieaanvraag verwacht.

17) herstructurering Vogelbuurt, kern Losser
Vanuit het opgavegericht werken worden kansen gecreëerd om te komen tot een integrale gebiedsgerichte aanpak en daarmee bij te dragen aan de strategische beleidsdoelen van de gemeente. De Vogelbuurt Losser komt vanuit deze werkwijze duidelijk naar voren. Eerdere verkenningen, waarvoor uw raad destijds middelen beschikbaar heeft gesteld, laten zien dat de fysieke infrastructuur in de wijk de komende jaren aan vervanging toe is. Daarnaast zijn er ruimtelijke ontwikkelingen die kunnen bijdragen aan de ‘woonopgave’. Ook vanuit de opgave ‘sociaal’ zijn er aanleidingen om vanuit een gebiedsgerichte aanpak te werken aan deze wijk. Kortom: in de Vogelbuurt komt een aantal complexe problemen, autonome ontwikkelingen en bestuurlijke ambities tegelijkertijd samen. Een integrale, opgave- en gebiedsgerichte aanpak biedt kansen om bij te dragen aan ambities op zowel fysiek als sociaaleconomisch gebied. Om dit proces op gang te brengen is een investering nodig voor (vervolg)onderzoek en planvorming.

18) vervanging wegen
Bij het vaststellen van het Wegenbeleidsplan (11 juni 2019) heeft de raad besloten om jaarlijks een krediet van € 750.000 beschikbaar te stellen voor het vervangen van wegen. De besteding van deze middelen verloopt via de integrale programmering

van het MIP. Tot op heden is dit kredietbedrag niet geïndexeerd. De afgelopen jaren zijn de bouwkosten echter dusdanig fors gestegen dat genoemd bedrag substantieel ingrijpt in de bestedingsruimte en daarmee in de doelstellingen van het Wegenbeleidsplan. Indexering leidt tot aanpassing van de kredietomvang met € 200.000 tot € 950.000. Aangezien in de toegevoegde jaarschijf (2027) nog geen krediet is opgenomen, is voor die jaarschijf het volledige krediet van € 950.000 opgenomen.

Bijlage, effect en doelen per opgave

In deze bijlage wordt op de volgende opgaven ingegaan:

- bijdragen aan een beter klimaat
- toekomstbestendig buitengebied
- toekomstbestendig wonen, leven en werken
- toekomstbestendig ontwikkelen in het brede sociaal domein
- wendbare en betrouwbare organisatie, transparant openbaar bestuur

Opgave ‘Bijdragen aan een beter klimaat’

Externe omgeving
De trends en ontwikkelingen die wereldwijd gezien worden op het gebied van klimaat zijn:

- Er komen extra broeikasgassen in de atmosfeer door menselijk handelen, waardoor de aarde opwarmt.
- Wereldwijd is er - door menselijke activiteiten zoals veranderingen in landgebruik, vervuiling en klimaat - een drastische afname van de biodiversiteit, waardoor ecosystemen ernstig worden verstoord.
- Het herstelvermogen van de aarde om (nieuwe) grondstoffen te genereren is langzamer dan de snelheid waarmee deze worden gedolven en gebruikt. Er ontstaat een grondstoffen schaarste.

Sinds de industriële revolutie warmt de aarde flink op doordat er extra broeikasgassen in de atmosfeer komen door verbranding van fossiele brandstoffen door de mens. Dit heeft grote gevolgen voor ecosystemen op aarde, die uit evenwicht raken bij temperatuurstijgingen. Enkele voorbeelden van gevolgen zijn: smeltende ijskappen, veranderende weerspatronen, en meer natuurrampen. Ook in Nederland krijgen we steeds meer last van de gevolgen. Denk maar aan de hevige regenval van afgelopen zomer waarbij dorpen onderwater kwamen te staan in Zuid-Nederland. Ook de gemeente Losser kent de nodige wateroverlast, bijvoorbeeld in het centrum van Losser en De Lutte, en tijdens de overstroming van de A1 ter hoogte van de Lutte.

Om de gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan hebben landen in Parijs (2015) afspraken gemaakt zodat de aarde niet meer dan 1,5 graden opwarmt. Om dit voor elkaar te krijgen is de ambitie gesteld om de CO2-uitstoot in 2030 met 49% (inmiddels bijgesteld tot 55%) verminderd te hebben in vergelijking tot 1990, en in 2050 moet dit met 95% afgenomen zijn.

Akkoord van Parijs
Nederland heeft de ambitie uit het akkoord van Parijs overgenomen in de nationale klimaatwet, en vertaald naar doelen in het nationaal klimaatakkoord.
Dit akkoord heeft 5 thema’s met de volgende doelen voor 2050:

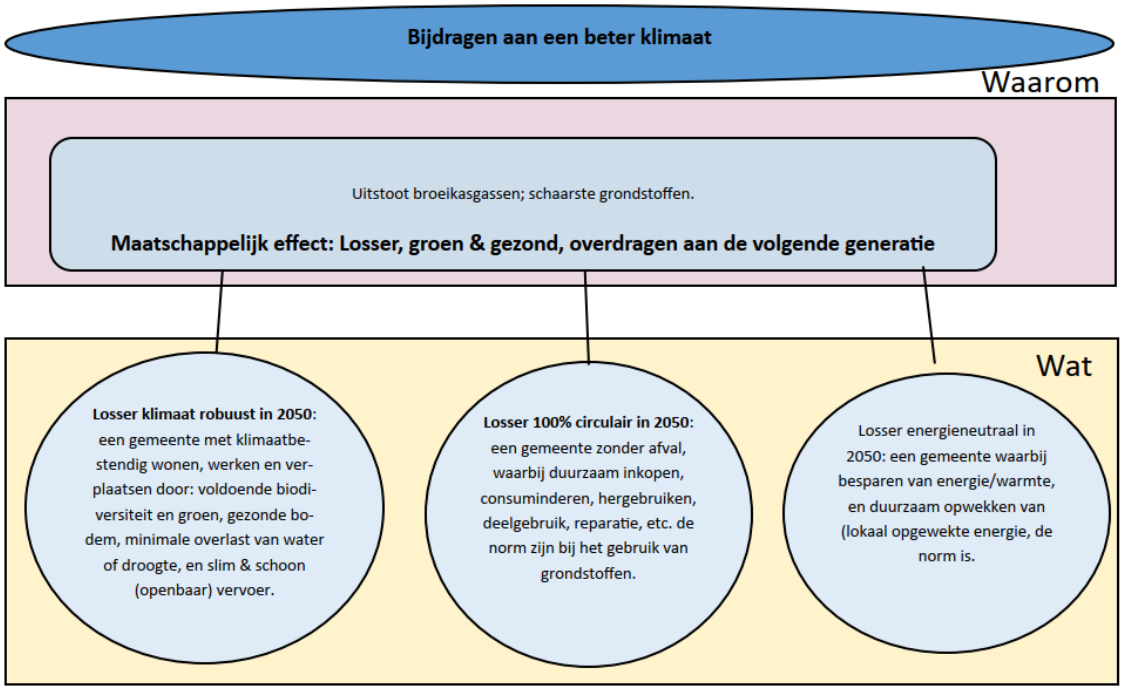
- Gebouwde omgeving: 7 mil. woningen en 1 mil. gebouwen aardgasvrij
- Elektriciteit: 100% van alle elektriciteit komt van hernieuwbare bronnen
- Mobiliteit: is emissieloos en van hoge kwaliteit
- Industrie: is circulair en stoot vrijwel geen broeikasgassen uit
- Landbouw en land gebruik: is klimaatneutraal

Het zwaartepunt bij de uitvoering om de gestelde doelen te halen heeft de overheid voor een groot deel bij gemeenten neergelegd. Hierdoor komen er volgens het een rapport van de Raad Openbaar Bestuur (2021) 28 nieuwe taken bij voor gemeenten die wettelijk verplicht zijn om uit te voeren.

Kortom, er zijn wereldwijde en landelijke afspraken die nagekomen moeten worden waarbij het slagen bepaald of de aarde verder opwarmt of niet. Worden ze niet nagekomen, dan zal dit grote gevolgen hebben. Daarnaast is het een tijd van nu of nooit; tussen nu en 2050 is de enige tijd die we krijgen om te voorkomen dat de aarde onomkeerbaar beschadigd raakt. Ook Losser moet aan de slag om een bijdrage te leveren om CO_2 uitstoot te verlagen en het gebruik van niet-hernieuwbare grondstoffen te beperken.

Opgave 'Bijdragen aan een beter klimaat'
Daarom is het te bereiken effect van de opgave bijdragen aan een beter klimaat:

Losser groen & gezond overdragen aan de volgende generatie

Doelen binnen de opgave

De gemeente Losser heeft bovenstaande opgave vertaald in 3 doelen.

d. **Losser heeft een klimaat robuuste leefomgeving in 2050**
e. **Losser is volledig circulair in 2050**
f. **Losser is energieneutraal in 2050**

Er is voor deze doelen gekozen omdat alle wettelijke verplichtingen vanuit het rijk én de ambities en acties uit de duurzaamheids-agenda van Losser (vastgesteld in de toekomstvisie Duurzaam Losser 2040) samenkomen onder deze drie onderwerpen. De doelen zijn hieronder weergegeven.

Een gemeente met klimaatbestendig wonen, werken en verplaatsen door: voldoende biodiversiteit en groen, gezonde bodem, minimale overlast van water of droogte, en slim & schoon (openbaar) vervoer

Ad a. Losser heeft een klimaat robuuste leefomgeving in 2050

Het belang van een klimaatrobuuste leefomgeving is om (beginnende/mogelijk toekomstige) gevolgen van klimaatverandering goed op te kunnen vangen, zodat het prettig en veilig wonen is én blijft in de gemeente.

Met een klimaat robuuste leefomgeving bedoelen we klimaatbestendig wonen, werken en verplaatsen door: voldoende biodiversiteit en groen, een gezonde bodem, minimale overlast van water of droogte, slim (openbaar) vervoer en voldoende laadpunten.

Om een klimaatrobuuste leefomgeving te creëren zijn er een aantal thema's die belangrijk zijn.

1. *Groen/biodiversiteit*: creëren en beschermen van een grote(re) oppervlakte aan (duurzaam onderhouden) biodiverse natuur
2. *Agrarisch:* ondersteunen van agrarische bedrijven bij de transitie naar natuur inclusieve- en kringloop landbouw
3. *Mobiliteit:* stimuleren van duurzame verplaatsingen binnen de gemeente, door duurzame vervoersfaciliteiten aan te bieden
4. *Milieu:* creëren van een gezonde bodem door bedrijven te ondersteunen in het reduceren van stikstof en PFAS
5. *Hitte:* verharding binnen de openbare ruimte van de bebouwde kom vergroenen, en inwoners ondersteunen hetzelfde te doen
6. *Water:* creëren van een water robuuste gemeente door uitvoering te geven aan Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA)
7. *Droogte:* onderzoek doen naar maatregelen en oplossingen voor droogteproblematiek door uitvoering te geven aan Zoetwatervoorziening Oost Nederland (ZON)

Een gemeente zonder afval, waarbij duurzaam inkopen, consuminderen, hergebruiken, deelgebruik, reparatie, etc. de norm zijn bij het gebruik van grondstoffen.

Ad b. Losser is volledig circulair in 2050

Het belang van een circulaire economie: we hebben maar één aarde. Niet-hernieuwbare grondstofvoorraden zijn beperkt. Daarnaast is kent het herstelvermogen van de aarde zijn grenzen. Het belangrijkste gevolg van het ongelimiteerd gebruiken van grondstoffen is de verhoogde uitstoot van CO2.

Onder een circulaire economie verstaat de gemeente een maatschappij zonder afval,

waarin duurzaam inkopen, ‘consuminderen’, hergebruiken, deelgebruik, reparatie, en andere circulaire methodes de norm zijn bij het gebruik van grondstoffen.

1. *Grondstoffen (her)gebruik:* creëren van een circulaire visie voor de gemeente, waarin duurzaam gebruik van grondstoffen centraal staat en afvalproductie verdwijnt
2. *Inkoop:* toewerken naar volledig circulair inkopen en aanbesteden.

Een gemeente waarbij besparen van energie/warmte, en duurzaam opwekken van (lokaal opgewekte) energie, de norm is.

Ad c. Losser is energieneutraal in 2050

Het verbruik van energie levert de grootste bijdrage aan co2 uitstoot. Hierdoor zijn er twee dingen die gedaan kunnen worden om dit naar beneden te krijgen: besparen en duurzaam opwekken van energie.

Onder een energieneutraal Losser verstaat de gemeente een maatschappij waarbij besparen van energie/warmte, en duurzaam opwekken van (lokaal opgewekte) energie, de norm is.

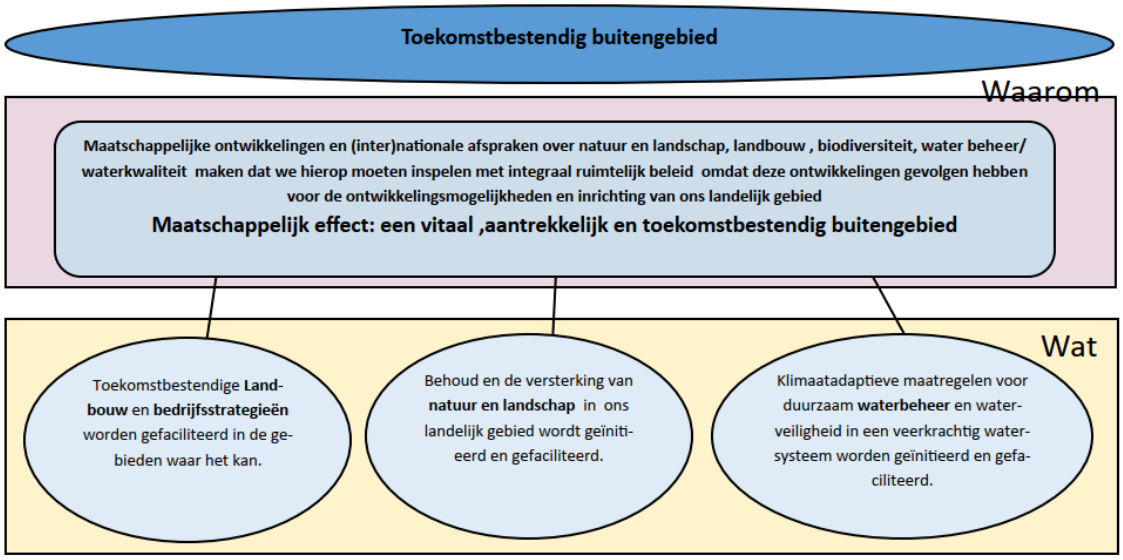
1. *Besparen:* bezitters van vastgoed ondersteunen bij het verduurzamen van alle gebouwen binnen de gemeente, en het eigen vastgoed van de gemeente verduurzamen
2. *Opwekken:* stimuleren van gebruik en opwek van (grootschalige) duurzame hernieuwbare energie
3. *Warmte:* informeren, stimuleren, faciliteren van inwoners en bedrijven in de transitie naar aardgasvrij.

Opgave ‘Toekomstbestendig Buitengebied’

Externe omgeving
We staan voor grote opgaven op het gebied van de leefomgeving in het algemeen en dat geldt ook specifiek voor het landelijk gebied. Het onderstaande heeft ook specifiek betrekking op de opgave voor het landelijke gebied. Er is ruimte nodig voor wind- en zonneparken, er zijn aanpassingen nodig om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen, delen van de landbouw lopen tegen maatschappelijke en ecologische grenzen aan, de biodiversiteit staat onder druk en door vrijkomen van voormalige agrarische bedrijfslocaties ontstaat een ander gebruik en inrichting van bouwplekken. In de nationale Omgevingsvisie (Novi) staat nog eens duidelijk dat de ruimte in Nederland schaars is en dat er daarom keuzes moeten worden gemaakt: ‘niet alles kan en niet alles kan overal’.
Op nationaal en internationaal niveau worden afspraken gemaakt om de grote opgaven aan te pakken. Uiteraard werkt dat door op ons lokaal niveau.
Om deze opgaven op een samenhangende en haalbare manier te kunnen oplossen, is aanpassing van ons ruimtelijk beleid voor de leefomgeving en hier dus meer specifiek voor het landelijk gebied nodig. Een beleid waarin wordt geanticipeerd op de ruimtelijke impact van verschillend sectoraal beleid en waarin keuzes worden gemaakt om de ruimtevraag zowel kwantitatief als kwalitatief in goede banen te leiden. We moeten dat zoveel mogelijk via een integrale benadering oppakken.

Opgave ‘Toekomstbestendig buitengebied’
Daarom is het te bereiken effect van de opgave: ‘Een vitaal, aantrekkelijk en toekomstbestendig buitengebied’

Maatschappelijke ontwikkelingen en (inter)nationale afspraken over natuur en landschap, landbouw , biodiversiteit, waterbeheer/waterkwaliteit maken dat we hierop moeten inspelen met integraal ruimtelijk beleid omdat deze ontwikkelingen gevolgen hebben voor de ontwikkelings-mogelijkheden en inrichting van ons landelijk gebied

Integrale benadering

Het oplossen van de afzonderlijke opgaven voor klimaat, energie, natuur, landbouw vergt veel ruimte. Het is mogelijk en noodzakelijk om functies veel meer dan voorheen te combineren. Onze Nationale Omgevingsvisie zegt dat ook iets over door het benoemen van drie afwegingsprincipes als basis voor een nieuwe balans: combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies, afwentelen wordt voorkomen en de kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal. De opgaven voor klimaat, natuur, landbouw en verstedelijking moeten, met het oog op zuinig gebruik van de schaarse ruimte en hun onderlinge interactie, zoveel mogelijk in samenhang worden aangepakt. Daarbij kan worden gestreefd naar functiemenging en -koppeling in plaats van functiescheiding.
Het gaat er nu om deze principes ook daadwerkelijk toe te passen in de verdere uitwerkingen van nationaal naar regionaal/lokaal op de drie benoemde doelen.

Toelichting op de 3 genoemde doelen

Ad a. toekomstbestendige landbouw
De positie van de landbouw in het landelijk gebied staat momenteel in het centrum van de politieke en maatschappelijke discussie. Die discussie spitst zich toe op het effect van de huidige (intensieve, hoogproductieve) bedrijfsvoering op de kwaliteit van de leefomgeving: de bodem, het water, de biodiversiteit en het landschap. Er is intensief overleg gaande om te komen tot een breed gedragen landbouwakkoord. Het rijksbeleid is gericht op een kleinere druk vanuit de landbouw op de leefomgeving, en streeft naar een duurzamere, circulaire (en mogelijk natuurinclusieve) bedrijfsvoering. Dat is een complexe transitie waarin we nu moeten meepraten en meedenken op welke wijze we dat voor onze inwoners en het landelijk gebied op de beste manier kunnen doen. Op regionaal niveau zijn en worden er overleg- en samenwerkingsstructuren ingericht. Vooral de provincie Overijssel heeft daarin thans een regierol. Zij moet op 1 juli 2023 een conceptversie van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied opleveren. Daarin moeten we als gemeente Losser nadrukkelijk participeren en dat doen we ook onder anders door deel te nemen aan de ambtelijke en bestuurlijke gebiedstafels in Noordoost Twens verband met nadrukkelijk ook oog voor onze Losserse belangen. We moeten er samen voor zorgen dat de belangen van onze agrarische bedrijven zo goed mogelijk binnen de grenzen van het haalbare worden behartigd.

Tenslotte volgen en acteren we waar het nodig is en kan in gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) Nederland maakt hiervoor op dit moment een nationaal strategisch plan (GLB-NSP).

Ad b. behoud van Natuur en landschap
In onze gemeente hebben we met onze fraaie natuur en bijzondere landschap “goud” in handen. We kunnen onze ogen er echter niet voor sluiten dat de kwaliteiten van onze natuur en de biodiversiteit de laatste jaren negatief zijn beïnvloed en niet zijn verbeterd. De achteruitgang van de biodiversiteit leidt tot aantasting van de ecosystemen. De doelen in de Vogel en habitatrichtlijnen (VHR) zijn nog niet gehaald of soms nog ver buiten bereikt. Hiervoor zijn meer maatregelen nodig. Het is duidelijk dat er op het gebied van de Stikstofproblematiek veel aan de orde is. In het recente Regeerakkoord is daarvoor ook veel aandacht. (integrale gebiedsgerichte aanpak

voor stikstof, water, klimaat en biodiversiteit) (Wet stikstof en Natuur (WSN) en de uitspraak RvS over terugdringing stikstofdepositie)
Vooral in en rondom de Natura 2000 gebieden zijn bronmaatregelen om de stikstof uitstoot terug te brengen actueel en nadrukkelijk aan de orde.
Daarnaast moeten we er ook rekening mee houden dat er veranderingen optreden in het landschap vanwege het wegvallen van agrarische bedrijven en er daardoor in het landelijk gebied sprake zal zijn van een ander gebruik. Vooral de voormalige bedrijfslocaties zijn in trek en met een transitie naar andere gebruiksmogelijkheden ligt 'verrommeling' van ons landschap op de loer. Deels acteren we hier al op, maar hiervoor is blijvend en nadrukkelijk aandacht nodig. Naast de zogenaamde bossenstrategie om bosareaal te vergroten is tenslotte is ook het verbinden van huidige natuurgebieden aan de orde. Met uitbreiding van het Natuurareaal wordt het Natuurnetwerk Nederland ruimtelijk robuuster gemaakt op de lange termijn en hierop zullen we ook moeten acteren.

Ad c. klimaatadaptatieve maatregelen
De klimaatverandering heeft effecten op de samenleving en brengt belangrijke opgaven met zich voor de waterveiligheid (bescherming tegen overstromingen), de zoetwatervoorziening, de natuur, de bodem (droogte, bodemdaling, de landbouw, de gezondheid, het stedelijk gebied en de vitale infrastructuur Klimaatverandering heef daarmee ook effecten op de economie en de welvaart en vraagt om nieuwe keuzes en prioriteiten voor adaptatie (waaronder het waterbeheer) en mitigatie en daarmee ook de inrichting van het landelijk gebied. Met name dit laatste maakt dat er, buiten de andere grote opgave op het gebied van duurzaamheid, in deze opgave specifiek een doel is opgenomen direct gelieerd aan het gebruik en de inrichting van het landelijk gebied en dat gaat om klimaat adaptieve maatregelen en het zorgen voor duurzaam waterbeheer en waterveiligheid in een veerkrachtig watersysteem.
Nadrukkelijk moeten we ook acteren op de zoetwaterbeschikbaarheid voor de drinkwatervoorziening. Ook daarin zien we een toename in urgentie.

Opgave ‘Toekomstbestendig Wonen en Leven’

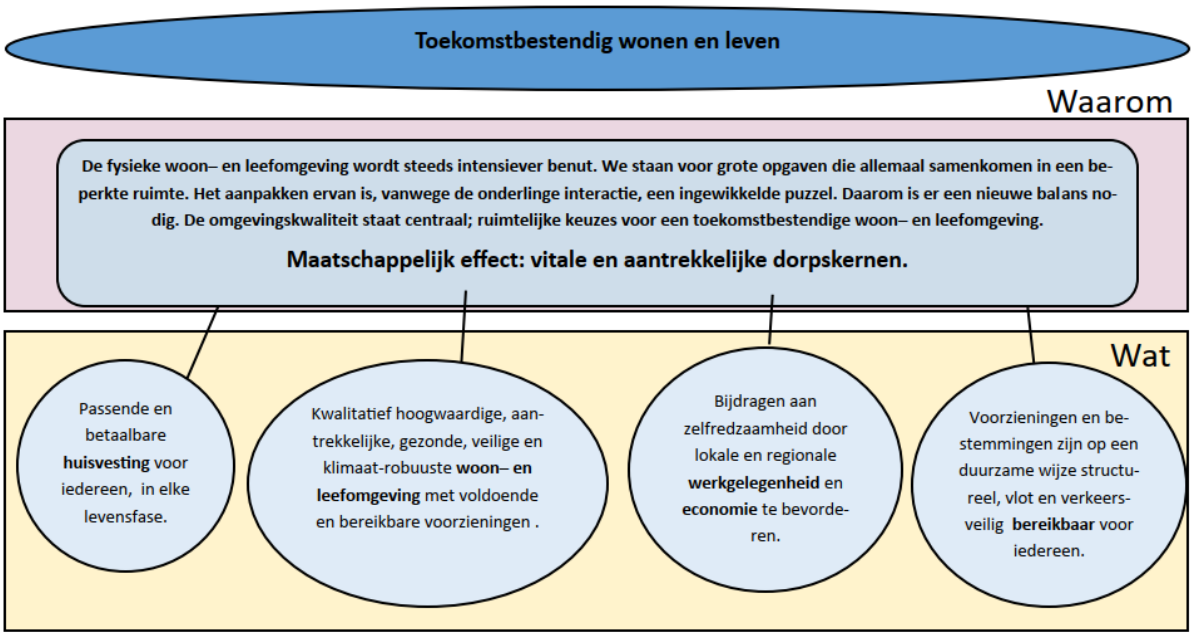
Externe omgeving
De gemeente Losser is een aantrekkelijk woon- en leefgebied, door de ligging in nationaal landschap, het hoge voorzieningenniveau, de gunstige ligging aan de A1 en de nabijheid van grootstedelijke voorzieningen. Het dorpse woonklimaat wordt gekenmerkt door rust, ruimte en sociale betrokkenheid.

We staan echter voor grote uitdagingen in de leefomgeving in het algemeen en specifiek binnen het bebouwd gebied. Vraagstukken uit het sociaal domein vragen hierbij mede om een antwoord vanuit het fysieke domein. Zo staat bijvoorbeeld het voorzieningenniveau onder druk door demografische en maatschappelijke ontwikkelingen, een dalend gevoel van maatschappelijke betrokkenheid en landelijke tendensen als internetwinkelen. De economische dynamiek vindt steeds meer regionaal plaats.
Op het gebied van ‘Wonen’ ligt een grote uitdaging, om te bevorderen dat het totale woningbestand passend en betaalbaar blijft (rekening houdend met trends als ‘langer thuis wonen’) en deze tevens te verduurzamen. En binnen de woon- en leefomgeving moet er ruimte gemaakt worden om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen, de energietransitie te faciliteren en de teruggang in biodiversiteit tegen te gaan. Daarbinnen zijn er ook bij onze eigen ‘assets’ (gemeentelijke ‘bezittingen’ als gebouwen en infrastructuur) grote uitdagingen. Zo komt de piek in de vervanging van de infrastructuur en andere voorzieningen in de openbare ruimte in de wijken uit de jaren ’60 en ’70 nu snel op ons af. Dat terwijl bouwmaterialen schaarser worden en zich een nieuwe circulaire economie aandient. We willen ‘voorzieningen’ bereikbaar houden, maar moeten blijven sturen om dit zo duurzaam en verkeersveilig mogelijk te doen. En om ook te voldoen aan andere beleidsdoelstellingen zoals bijvoorbeeld ‘ontmoeten en verblijven’, dienen functie, gebruik en inrichting van de openbare ruimte meer op elkaar afgestemd te worden.

Ruimtelijke keuzes
Er moeten ruimtelijke keuzes gemaakt worden, want niet alles kan en niet alles kan overal. Er is visie, regie en samenwerking nodig om vraagstukken in samenhang aan te pakken. In de afgelopen decennia is de balans steeds meer gaan overhellen naar het economische gebruik van de ruimte. Dat heeft ontwikkelingen opgeleverd die niet altijd toekomstbestendig zijn en niet altijd even goed aansluiten bij hoe inwoners de ruimte beleven. We staan daarmee voor de opgave om de omgevingskwaliteit te verbeteren. Dat vraagt om een nieuwe balans tussen de gebruikswaarde, de belevingswaarde en de toekomstwaarde (op basis van het principe ‘water en bodem sturend’).

Opgave ‘Toekomstbestendig Wonen en Leven’
Daarom is het te bereiken effect van de opgave: ‘Vitale, aantrekkelijke en toekomstbestendige dorpskernen’.

De fysieke woon– en leefomgeving wordt steeds intensiever benut. We staan voor grote opgaven die allemaal samenkomen in een beperkte ruimte. Het aanpakken ervan is, vanwege de onderlinge interactie, een ingewikkelde puzzel. Daarom is er een nieuwe balans nodig.
***De omgevingskwaliteit staat centraal**: ruimtelijke keuzes voor een toekomstbestendige woon– en leefomgeving.*

Doelen binnen de opgave:

0. **Integrale opgave om toekomstbestendig te kunnen wonen en leven**
- e. **Wonen: passende en betaalbare huisvesting voor iedereen, in elke levensfase.**
- f. **Woonomgeving: een kwalitatieve hoogwaardige, aantrekkelijke, gezonde, veilige en klimaat-robuuste woon- en leefomgeving met voldoende en bereikbare voorzieningen.**
- g. **Bijdragen aan zelfredzaamheid door lokale en regionale werkgelegenheid en economie te bevorderen.**
- h. **Mobiliteit: voorzieningen en bestemmingen zijn op een duurzame wijze structureel, vlot en verkeersveilig bereikbaar voor iedereen.**

Deze vier doelen zijn hieronder verder uitgewerkt, maar eerst wordt ingegaan op de overkoepelende integrale en opgavegerichte benadering.

Ad 0. Integrale opgave om toekomstbestendig te kunnen wonen en leven
De kwaliteit van de woon- en leefomgeving is van wezenlijk belang voor de leefbaarheid en gezondheid. Duidelijk is dat de uitdagingen in bebouwd gebied, naast de traditionele onderwerpen wonen, woon- en leefomgeving en voorzieningen, economie en werkgelegenheid en bereikbaarheid, ook bestaan uit de nieuwe uitdagingen zoals energiebesparing en -transitie, drinkwaterzuinigheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit, circulaire economie én de sociale vraagstukken voor vitale gemeenschappen. De woon- en leefomgeving moet inclusief zijn, sociaal veilig, bruikbaar voor iedereen en uitnodigen voor ontmoeten en verblijven.

De fysieke woon- en leefomgeving wordt steeds intensiever benut, waardoor zowel de ecologische duurzaamheid als de maatschappelijke waardering van de leefomgeving in de knel komt. We staan voor grote uitdagingen die allemaal samenkomen in een beperkte ruimte. Het aanpakken ervan is, vanwege de onderlinge interactie, een ingewikkelde puzzel.

Toekomstbestendig maken woon- en leefomgeving: ombouwen in 50 jaar
Er tekent zich een strategie af om onze woon- en leefomgeving toekomstbestendig te maken en deze daartoe in een periode van 50 jaar om te bouwen. Immers; alles in één keer uitvoeren is onhaalbaar en onbetaalbaar. In die 50 jaar komen alle fasen in de levensduur van woningen, gebouwen en infrastructuur een keer aan de orde: groot onderhoud, revitalisering, vervanging etc. Dát zijn de momenten om stap voor stap te bouwen aan een toekomstbestendige woon- en leefomgeving. Met onze eigen assets, maar ook samen met onze omgeving; elke ingreep draagt bij aan het 'ombouwen' naar een toekomstbestendige woon- en leefomgeving.

Om dit mogelijk te maken moeten we visie hebben, weten waar we staan in het brede speelveld, regie voeren en onze interne processen hierop inregelen. Zo kunnen bijvoorbeeld de 'woonopgave' en het 'strategisch assetmanagement' in gezamenlijkheid een vliegwiel vormen voor gebieds-transformaties, leefbaarheidsvraagstukken, duurzame samenleving en economie. Hierbij staat de 'omgevingskwaliteit' centraal en zullen er ruimtelijke keuzes gemaakt moeten worden.

In de praktijk betekent dit dat we erop sturen dat iedere 'ingreep' in de fysieke leefomgeving kan worden gezien als een bouwsteen om onze woon- en leefomgeving toekomstbestendig te maken.

Ad a. Wonen: passende en betaalbare huisvesting voor iedereen, in elke levensfase.

- De vraag naar passende en betaalbare woningen is toegenomen. Er zijn meer en andere woningen nodig, van goede kwaliteit, op de juiste locatie en passend bij de financiële mogelijkheden en wensen van bewoners. Naast nieuwbouw dient hierbij vooral naar de bestaande woningvoorraad gekeken te worden.
- De verduurzaming van de bestaande woningvoorraad (energie- en drinkwaterzuinigheid, energietransitie, circulair bouwen) is een enorme maatschappelijke uitdaging die tegelijkertijd ook kansen biedt voor innovaties in de bouwsector.
- 'Wonen' gaat verder dan het hebben van een woning. De vraag is hoe de veranderende woningbehoefte gelijk op kan gaan met het behoud en verbetering van de omgevingskwaliteit. We zetten daarom in op integrale gebiedsontwikkelingen die een impuls geven aan de kwaliteit van onze dorpen. Wonen is daarmee hét vliegwiel voor gebiedstransformaties, leefbaarheidsvraagstukken, duurzame samenleving en economie.

Ad b. Woonomgeving: een kwalitatieve hoogwaardige, aantrekkelijke, gezonde, veilige en klimaat-robuuste woon- en leefomgeving met voldoende en bereikbare voorzieningen.

- Een goede omgevingskwaliteit is essentieel voor de leefbaarheid. Dit is een breed begrip waaronder o.a. het woonklimaat, maatschappelijke voorzieningen, veiligheid, een kwalitatief hoogwaardige fysieke ruimte, een groene klimaat-adaptieve gebouwde omgeving, maar bijvoorbeeld ook aantrekkelijke, levendige en economisch goed functionerende dorpscentra worden verstaan.

- Voorzieningen zijn van wezenlijk belang voor de kwaliteit van ons leefklimaat en de sociale cohesie. Deze staan echter steeds meer onder druk. De uitdaging ligt in het vinden van manieren om ons brede instrumentarium in te zetten voor behoud, versterking en bereikbaarheid van voorzieningen en het maken van verbindingen met andere vraagstukken, bijvoorbeeld vanuit wonen en economie en investeringen in de openbare ruimte.
- Aantrekkelijke, levendige en economisch goed functionerende dorpscentra zijn eveneens van belang voor de leefbaarheid. Landelijke tendensen als internet-winkelen maken echter dat traditionele verdienmodellen van de Retail op termijn niet goed houdbaar zijn.
- Het tegengaan van de effecten van de klimaatverandering is essentieel voor de leefbaarheid in woonkernen. Om hier concreet invulling aan te geven is recent de “Landelijke maatlat groene klimaat-adaptieve gebouwde omgeving” vastgesteld. In Losser speelt hierbij vooral wateroverlast, droogte en biodiversiteit/natuurinclusiviteit.
  Klimaatadaptatie is een integraal aspect dat ook in het buitengebied speelt en reden waarom Losser partner is in landelijke versnellingsprogramma’s (zoals bijvoorbeeld Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie, Zoetwatervoorziening Oost-Nederland en de Erfgoeddeal).
- Trends als ‘langer blijven wonen’ en veranderend consumentengedrag hebben eveneens effecten op de inrichting van de openbare ruimte. Er is meer behoefte aan ‘ontmoeten, beleven en verblijven’. Hiermee wordt bijgedragen aan doelstellingen uit het sociale domein.
- Voor alle uitdagingen is ruimte nodig; binnen nieuwbouwlocaties en herstructurerings-gebieden, maar ook in de bestaande bebouwde omgeving. Voorbeelden hiervan zijn het realiseren van robuuste groen/blauwe structuren die woonkernen en buitengebied met elkaar verbinden en die bijdragen aan meerdere beleidsdoelstellingen.

Ad c. Bijdragen aan zelfredzaamheid door lokale en regionale werkgelegenheid en economie te bevorderen.

- Een grote uitdaging ligt in het bieden van een aantrekkelijk vestigings- en ondernemersklimaat. We onderzoeken mogelijkheden om bestaande bedrijfsterreinen toekomstbestendig te maken en te revitaliseren en zetten in op samenwerking in de regio.
- Uit marktanalyse blijkt dat Retail onder druk staat en traditionele verdienmodellen op termijn niet houdbaar zijn. Nieuwe trends bieden echter kansen: veranderend consumentengedrag leidt tot een ander doel van centrumbezoek. De recreatieve rol van dorpscentra neemt toe en vraagt om meer ‘beleving’. Hierdoor verandert de rol van centrumondernemers. Dit vraagt tevens om een andere, kwalitatief hoogwaardige inrichting van de fysieke ruimte in de centrumgebieden en de aansluiting op recreatieve routenetwerken. We werken, via de ingezette gebiedsgerichte en integrale aanpak, verder aan onze centrumgebieden.
- De economische potentie van recreatie en toerisme (R&T) en vrijetijdseconomie is duidelijk en blijkt ook uit de toename van het aantal ondernemers dat overweegt verblijfs-accommodaties aan te bieden. Om te komen tot een evenwichtige ontwikkeling van het toerisme werken we samen in regionaal verband. Hierin zijn raakvlakken met cultuur en erfgoed.
  Naast visievorming liggen de vraagstukken in het positioneren en profileren van Losser, het samen met regionale partners ‘vermarkten’ van dit product en het versterken van de recreatieve hoofdstructuur en routenetwerken.

Ad d. Mobiliteit: voorzieningen en bestemmingen zijn op een duurzame wijze structureel, vlot en verkeersveilig bereikbaar voor iedereen.

- Bij mobiliteit draait het om bereikbaarheid; de mate waarin een individu veilig en binnen een acceptabele reistijd een bestemming kan bereiken. Voor Losser is dit, gezien de ligging en het belang bij regionale voorzieningen en werkgelegenheid, essentieel.
  De uitdaging ligt bij o.a. de transitie naar een duurzaam mobiliteitssysteem. Dit vraagt om een andere kijk op autogebruik, het stimuleren van openbaar vervoer en fiets en de onderlinge aansluitingen. Ook vergt het aanpassingen aan de openbare ruimte (bijv. publieke laadvoorzieningen, realisatie hub's, hoogwaardige (fiets)verbindingen tussen kernen).
- Duurzaamheid en verkeersveiligheid zijn hierbij vanzelfsprekende thema's. Realisatie van een 'Duurzaam veilige' inrichting is de opgave die inhoudt dat de functie, het gebruik en de inrichting van een weg op elkaar worden afgestemd. Dit geldt ook in heb buitengebied waar landschapswaarden ook een belangrijke rol spelen.
  Regionale vertaling vanuit het landelijk Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV 2030) naar Losser wijst uit dat in Losser het speerpunt ligt bij het inrichten van 30 km/uur zones.

Opgave ‘We werken aan een toekomstbestendig sociaal domein’

Externe omgeving
De basis in Losser is op orde! Dat wil zeggen dat er basisvoorzieningen zijn van een goede kwaliteit en ook toegankelijk zijn voor onze inwoners. Onze inzet, de hulp die wij bieden aan onze inwoners is integraal, doordacht en gericht op een duurzaam resultaat waarbij we optimaal samenwerken met onze partners in de kernen. Om aan de voorkant te blijven (van zorg naar voorzorg) experimenteren en leren we van pilots en de ervaringen en successen van andere gemeenten.

Het op orde houden staat onder druk! Kijkend naar de toekomst zien we in het brede sociaal domein vooralsnog een zestal grote maatschappelijke trends/ontwikkelingen die een belemmering kunnen vormen voor het toekomstbestendig houden van het sociaal domein. Mogelijke belemmeringen die het wenselijk dan wel noodzakelijk maken tijdig te anticiperen en te komen tot een strategische aanpak. Hieronder worden de zes trends en ontwikkelingen:

1. Vergrijzing en ontgroening
2. Toename zorgproblematiek en zorgkosten
3. Verwachte toename financiële problemen inwoners en ondernemers
4. Toenemende kwetsbaarheid systeem arbeidsmarktbemiddeling
5. Dalend gevoel van sociale cohesie en maatschappelijke betrokkenheid
6. Belemmeringen voor een inclusieve samenleving en gelijke kansen

Opgave ‘We werken aan een toekomstbestendig sociaal domein’
Daarom is het te bereiken effect van de opgave ‘We werken aan een toekomstbestendig sociaal domein’:

‘Zelfredzame inwoners die naar vermogen bijdragen en meedoen aan de samenleving en in staat zijn het eigen welzijn te behouden en versterken. De gemeente positioneert zich aan de voorkant. Door de samenwerking tussen inwoner en gemeente wordt de autonomie van de inwoner vergroot.’

Doelen binnen de opgave
Met de schetste trends en ontwikkelingen kunnen we 4 belangrijke doelen onderscheiden:
a. De bestaanszekerheid voor alle inwoners is gewaarborgd
b. Kansrijk opgroeien en ontwikkelen
c. Inwoners ervaren een inclusieve, betrokken en veilige samenleving
d. Een samenleving waarin inwoners vitaal kunnen opgroeien en ouder worden

Ad a. De bestaanszekerheid voor alle inwoners is gewaarborgd
Onder deze doelstelling vallen de hoofdonderwerpen
- *Inkomen* (onder andere minimaregelingen, schuldenproblematiek en impactvolle levensgebeurtenissen);
- *Werk* (werken vanuit een uitkering, leerlijn duurzame uitstroom, loonkostensubsidie) en
- *Wonen* (levensloop en zorgbestendigheid woningen, woon- zorgvisie, Arbeidsmigranten)

Ad b. Kansrijk opgroeien en ontwikkelen
We willen een samenleving waarin alle inwoners kansrijk en veilig kunnen opgroeien en ontwikkelen. Om dit te bereiken werken we aan o.a.:
- Vergroten van *zelfredzaamheid* én ‘noaberschap’
- Vergroten van basisvaardigheden (lezen, schrijven en Nederlandse taal)
- Begeleiden mensen met *migratieachtergrond*
- Vergroten van *kansengelijkheid* in het onderwijs
- Stimuleren van *schoolaanwezigheid*
- Investeren in een *jongerenvangnet*
- Kwaliteit en kwantiteit van het aanbod *buitenschoolse activiteiten*

Ad c. Inwoners ervaren een inclusieve, betrokken en veilige samenleving
Fysiek en mentaal gezonde inwoners. Waardoor zij zoveel mogelijk zelfredzaam zijn, een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving en wordt voorkomen dat zij (zwaardere) vormen van gezondheidsondersteuning nodig hebben. Onder dit te behalen zetten we in op;
- *Toegankelijkheid* (o.a. Vergroten bewustwording, toegankelijk maken van zowel de digitale als de fysieke ruimte en het betrekken van ervaringsdeskundigen)
- *Inclusie en verbinding* (onder andere normaliseren in plaats van medicaliseren, vermindering
  verruwing, signalering eenzaamheid en verbinding bevolkingsgroepen)
- *Veilige samenleving*

Ad d. Vitale Inwoners
We werken aan een samenleving waarin inwoners vitaal kunnen opgroeien en ouder worden. We werken aan een positieve gezondheid door:
- Het **stimuleren** van **bewegen**, niet alleen als doel op zich, maar ook als middel om de sociale cohesie te bevorderen en ontmoeting tussen groepen te organiseren.
- Het **tegengaan** van **roken**
- Het **tegengaan** van verslavingen : (overmatig) **alcoholgebruik** / middelengebruik/ gaming en gokverslaving etc.
- Het **stimuleren** van **gezonde voeding**
- Het **stimuleren** van **ontspanning**

Daarnaast richten wij ons op specifieke thema's zoals:
- Eenzaamheid
- Dementie
- Depressie
- Echtscheiding
- Omgevingsdruk

Stimulerende leefomgeving
De komende jaren zetten we in op de volgende thema's:
- Openbare speelterreinen
- Groene schoolpleinen
- Omgevingswet
- Verenigingsondersteuning